

Årsmelding 1997

KREDITTILSYNET

Kredittilsynets års-
melding for 1997 er
illustrert med bilder
av tekstilkunstneren
Ingunn Skogholt
(f. 1952 i Oslo).

Skogholt er utdannet
ved Statens Hånd-
verks- og Kunstin-
dustriskole, Kunst-
akademiet i Bratis-
lava, Edinburgh
College of Art og
Royal College of Art
i London. Hun har
hatt eget atelier i
London og arbeider
og bor nå på Ekely i
Oslo. Hun er repre-
sentert ved flere
offentlige og private
samlinger og har
gjennomført en rekke
offentlige utsmyk-
ningsoppdrag.

Omslagsbilde:
«Innenfor mørket»,
billedteppe,
180x110, 1994.
Tilhører kunstneren.

Alle fotos er tatt av
Alf Magne
Andreassen.

Kredittilsynet

Kredittilsynets oppgaver og hovedmål

Kredittilsynet har tilsyn med banker, finansieringsselskaper, kredittforetak, forsikringsselskaper, pensjonskasser, verdipapirhandel, eiendomsmegling, inkasso og regnskaps- og revisorvirksomhet.

«Tilsynet skal se til at de institusjoner det har tilsyn med, virker på hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov (...).»

Kredittilsynsloven (§ 3)

«Kredittilsynet skal sammen med institusjonene selv bidra til at finansmarkedet og finansinstitusjonene kan fylle sine oppgaver på en hensiktsmessig måte. Kredittilsynets oppgave i dette arbeidet er firedelt:

- kontroll og overvåking
- forvaltning og utvikling/forbedring av lover, forskrifter og retningslinjer
- aktiv faglig rådgivning for overordnet myndighet, tilsynsenhetene og allmennheten
- sikre beredskap for krisehåndtering

Kredittilsynet skal arbeide for tillit til det finansielle system ved å søke å fremme:

- betryggende soliditet, risikobevissthet, styring og kontroll i institusjonene vi har tilsyn med
- beredskap og systemer som kan hindre utvikling av forhold som truer stabiliteten i det finansielle system
- ordnede forhold, etterlevelse av lover og regelverk og gode etiske normer blant aktørene i finansmarkedet
- oppdaterte og hensiktsmessig rammebetingelser som gir velfungerende markeder, både for tilsynsenhetene og brukerne av deres tjenester»

Fra Kredittilsynets strategi

Innhold

Kredittilsynets oppgaver og hovedmål	side 2
Innhold	side 3
Forord	side 5
Aktuelle utviklingstrekk og analyser	side 8
Kredittilsynets virksomhet i tall	side 18
Bank, finans og forsikring	side 22
Regnskap	side 29
Revisjon	side 31
Verdipapirhandel	side 33
Eiendomsmegling	side 37
Inkassovirksomhet	side 39
Internasjonal virksomhet	side 41
Kredittilsynets organisasjon	side 44
Kredittilsynets virksomhet i et fireårsperspektiv - oppfølging av strategien fra 1994	side 47
Organisasjonskart	side 51

«Gjenskin», billedteppe, 190 x 130, 1994. Privat eier.

Forord

1997 var det femte året på rad med oppgang i norsk økonomi. For de fleste finansinstitusjoner var 1997 et godt år. Tapene har vært lave, og mange nøt godt av den positive utviklingen i verdipapirmarkedet i store deler av året. For bankene er den underliggende lønnsomheten imidlertid svekket gjennom lavere rentemarginer. For forsikringselskapene har skadeprosenten økt markert. Utviklingen preges av at mange institusjoner satses på ekspansjon for å øke eller opprettholde markedsandeler, samtidig som kostnadene er konstante eller økende.

Etter flere år med lav eller moderat kredittvekst vokste den innenlandske kreditten i 1997 klart raskere enn produksjonen av varer og tjenester. Bedrifter og husholdninger har samlet sett fortsatt en moderat gjeld. Den sterke veksten i bankutlån gjennom 1997 gir derfor i første rekke grunn til bekymring for kvaliteten og risikoen i kredittvirksomheten, faren for press i økonomien og for at egenkapitalen i bankene ikke vil øke i takt med den økte risikoeksponeringen gjennom større utlån.

Fra tredje kvartal 1996 til tredje kvartal 1997 var det 10 av 14 forretningsbanker og 27 av de 30 største sparebankene som hadde nedgang i kjernekapitalen som prosent av vektet balanse. Dersom utlansveksten fortsetter som i 1997, er det sannsynlig at kjernekapitalen vil synke ytterligere.

Etter regnskapsreglene skal tapsavsetningene bare dekke påregnelige tap på det aktuelle tidspunkt. Det kan derfor ikke tas hensyn til at en del lån vil kunne bli tapsbringende dersom det blir en annen og svakere økonomisk utvikling. Egenkapitalen blir den eneste reserven for å møte mulige tilbakeslag. Kredittilsynet legger derfor stor vekt på at bankene skal ha en solid egenkapital. For å sikre en forsvarlig egenkapital må ledelsen i bankene dempe veksten i utlånene, og eierne bør bruke gode driftsresultater til å styrke egenkapitalen framfor å betale utbytte.

Kredittilsynet har gjennom flere år fulgt kredittpraksisen i bankene nøye. Både retningslinjene og standarden i kredittarbeidet er vesentlig forbedret de siste årene. Undersøkelser av boligfinansieringen har likevel vist mangelfull oppfølging av retningslinjene for långivingen fra institusjonenes side. Rask vekst og sterk konkurranse om kundene er viktige årsaker til dette. Også når det gjelder næringslån kan kvaliteten og systematikken i kredittprosessen forbedres. Oppfølging av den interne kontrollen i institusjonene vil derfor stå sentralt i tilsynsarbeidet framover.

Det norske finansmarkedet er nå dominert av 8 finansgrupper som står for nær tre fjerdedeler av markedet. Kredittilsynet legger i sitt tilsynsarbeid stor vekt på at disse gruppene er solide og opptre i samsvar med regelverket. Ytterligere forsøk på fusjoner og oppkjøp i 1997 førte ikke fram. Kredittilsynet har lagt vekt på å unngå forhåndsvurderinger. Samtidig har tilsynet arbeidet aktivt for å sikre at eierbegrensningsreglene blir respektert av alle aktører. De utviklingstrekk vi ser i våre naboland og i Europa for øvrig viser at strukturen i finansmarkedet vil kunne bli preget av endringer også i årene som kommer. Dette vil gi nye konsekjonspolitiske utfordringer.

Livsforsikringselskapene har benyttet de ordninger myndighetene innførte i 1993 og de gunstige økonomiske forholdene senere til en vesentlig styrking av sin bufferkapital. Også de gode resultatene for 1997 bør benyttes til øking av tilleggsavsetningene, særlig i den grad selskapene ønsker å foreta aksjeplasseringer utover 20 prosent av forsikringsavsetningene, slik Finansdepartementet vurderer å åpne adgang til. De svake forsikringsresultatene for skadeselskapene gjør det nødvendig å vurdere tiltak for å få ned kostnadene, redusere skadeutbetalingene og øke premiene.

Verdipapirmarkedet har de siste årene fått vesentlig økt betydning i finansmarkedet og samfunnsøkonomien. Konkurransen om sparemidlene er økende, og sparing i aksjer og verdipapirfond er i ferd med å bli vanlig for mange familier. Verdipapirfondene er i ferd med å få en helt sentral rolle. I forvaltningen av disse må det derfor stilles høye krav til kompetanse, kapasitet og normer. Blant annet er det viktig at publikum blir godt informert om risikoen ved sparing i verdipapirer. Overgangen fra rollen som uavhengig mellommann til selvstendige og allsidige aktører for verdipapirforetakene fører til at de møter nye krav

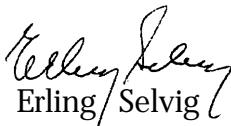

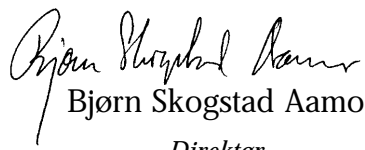
når det gjelder oversikt og styring. Det er viktig at verdipapirforetakene utfører sine oppgaver ut fra respekt for og likebehandling av kundene.

Finansinstitusjoner, verdipapirforetak og fondsforvaltere er avhengig av allmenn tillit for å fylle sine funksjoner i samfunnet. Like viktig som et solid økonomisk fundament vil det være å innrette forretningsvirksomheten etter lover, regler og alminnelige normer for anstendig oppførsel. Også i 1997 var det eksempler på at enkelte aktører opptrådte i strid med de regler og normer som følger av lovgivningen - og som er viktige for at allmennheten skal kunne ha tillit til markedet. Kredittilsynet har reagert på slike tilfeller både gjennom å sørge for at konsesjoner blir inndradd og ved å oversende saker til ØKOKRIM. Tilsynet har dessuten foreslått mer presise lovregler for aktørenes egenhandel.

Kredittilsynet har i 1997 styrket sin overvåking både av foretakene og transaksjonene i verdipapirmarkedet, i første rekke gjennom omdisponering av personalressurser. Økte økonomiske ressurser har sammen med målrettet arbeid de siste årene bidratt til at Kredittilsynet har fått en sterkere og mer kompetent organisasjon med økt vekt på forebyggende virksomhet og dialog med institusjoner og næringer under tilsyn. De utfordringer tilsynet nå møter gjennom teknologisk utvikling og fortsatt sterk vekst i verdipapirmarkedet, fører til at det i årene som kommer kan bli vanskelig å videreføre standarden i forvaltning og tilsynsarbeid uten ytterligere ressurstilgang.

Oslo, 9. januar 1998

Erling Selvig
Styreleder

Bjørn Skogstad Aamo
Direktør

«Undring», billedteppe, 120 x 310, 1997.
Regjeringskvartalet, Oslo.

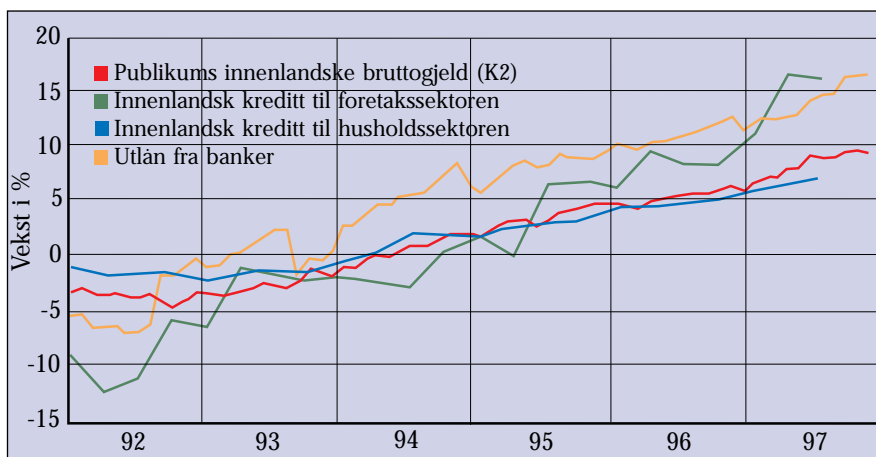
Aktuelle utviklingstrekk og analyser

Kredittveksten er klart høyere enn veksten i norsk økonomi

Utviklingen i låne-, verdipapir- og eiendomsmarkedene

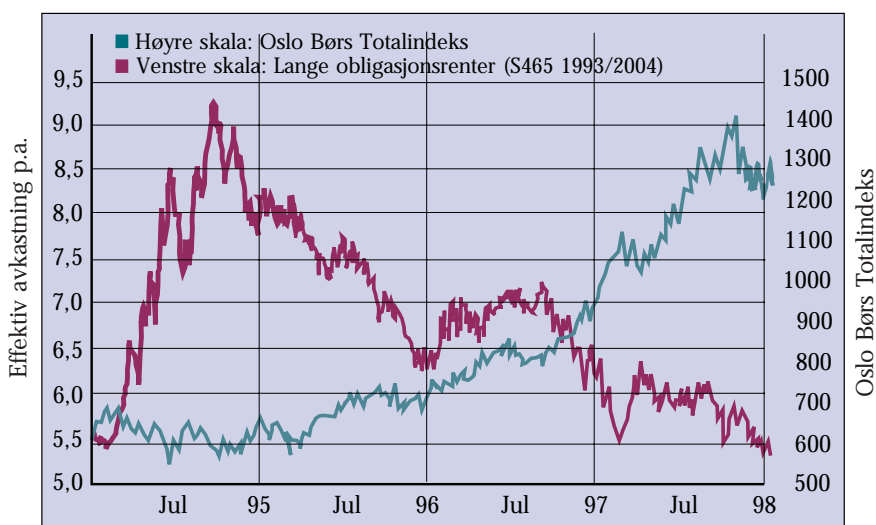
Norsk økonomi er inne i en sterk oppgangskonjunktur. Til tross for høy aktivitet er inflasjonen fortsatt lav. Det er imidlertid tegn til press i deler av arbeidsmarkedet, samtidig som både utviklingen i lånemarkeder, verdipapirmarkeder og eiendomsmarkedene er uttrykk for sterk etterspørsel i norsk økonomi.

Figur 1: Vekst i innenlandsk kreditt

Kilde: Norges Bank

Figur 2: Utvikling i aksje- og obligasjonsmarkeder

Kilde: EcoWin

mi. Mens utviklingen i eiendomsmarkedet og lånemarkeder i stor grad er bestemt av forhold knyttet til den innenlandske konjunkturutviklingen, er utviklingen i aksje- og obligasjonsmarkedene i betydelig grad influert av utviklingen i internasjonale markeder.

Det kan ofte være selvforsterkende effekter mellom ulike markeder. Spesielt vil en sterk lånevekst være med på å forsterke oppgang i eiendomsmarkedet og verdipapirmarkeder. En sterk oppgang i eiendomspriser og i verdiene på aksjer, obligasjoner og andre verdipapirer kan på sin side gjennom økte formuer øke lånevilligheten og forsterke oppgangen i lånemarkedene. Det er grunn til å tro at slike selvforsterkende mekanismer nå gjør seg gjeldende i norsk økonomi.

- Lånemarkeder

Den innenlandske kredittveksten har økt siden 1992 og var ved utgangen av november 1997 på nesten 10 prosent. En slik høy veksttakt betyr at kredittveksten korrigert for endringer i inflasjonen er klart høyere enn veksten i norsk økonomi. Det er i hovedsak bankene som drar den innenlandske kredittveksten oppover. Veksten fra private banker var ved utgangen av november på mer enn 16 prosent, og de siste 12 månedene økte kreditten fra bankene mer enn den samlede innenlandske kreditt. Finansieringsselskapenes utlån, som imidlertid betyr lite for det samlede bildet, økte også sterkt.

Økningen i husholdningenes lånegjeld har vært jevnt stigende siden 1993. Veksten i foretakenes lånegjeld har ligget markert høyere enn veksten i husholdningenes gjeld de siste årene. Spesielt i 1997 vokste foretakenes lånegjeld sterkt. Noe av stigningen skyldes imidlertid økningen i valutagjeld som følge av en sterkere dollar mot norske kroner. Bankene bidrar i vesentlig grad til økningen i foretakenes og husholdningenes lånegjeld.

Både foretak og husholdninger har ved inngangen til 1998 en markert bedre finansiell stilling enn hva de hadde tidligere på 90-tallet, og det er på kort sikt liten fare for en sterk økning i kredittinstitusjonenes tap. På noe lengre sikt ligger det en fare i at husholdninger og foretak ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til muligheten for renteøkninger og økonomiske tilbakeslag og øker sin lånegjeld utover det som er forsvarlig. Fortsatt økende kredittvekst setter store krav til kredittinstitusjonenes kredittvurderinger og utlanspraksis, og krever at institusjonene har tilstrekkelig størrelse på sin kjernekapital til å møte framtidige tilbakeslag. Dette drøftes nedenfor.

- Verdipapirmarkeder

Etter den internasjonale oppgangen i 1994, har de lange rentene vist en fallende tendens, både internasjonalt og i Norge. Nedgangen i de lange rentene internasjonalt de senere årene avspeiler både lav og stabil inflasjon og at de fleste land har hatt en bedring i sine statsfinanser. Rentene i norske obligasjonsmarkeder falt fra september 1996 til fe-

bruar 1997. Etter en viss økning falt rentene igjen etter valget i fjor høst. Også norske verdipapirmarkeder ble de siste tre månedene i 1997 berørt av urolighetene i finansmarkedene i Sørøst-Asia. Rentene i de internasjonale obligasjonsmarkedene falt bl.a. som følge av at mange investorer foretrakk å erstatte noe av sine aksjebeholdninger med obligasjoner.

Det norske aksjemarkedet har i betydelig grad fulgt utviklingen i de internasjonale aksjemarkedene, hvor veksten har vært svært høy over flere år. Det er bare i Japan av de større landene hvor aksjemarkedet ikke har vist sterk oppgang. Til tross for at fallet i aksjemarkedene i Sørøst-Asia påvirket utviklingen i andre land, var oppgangen i Europa og USA sterk for 1997 som helhet. Kursstigningen på Oslo Børs i 1997 var på hele 31,5 prosent. Dette er likevel ikke blant de høyeste vekstratene sammenlignet med børsene ellers i Europa.

Hendelsene i Sørøst-Asia har økt usikkerheten omkring den videre utviklingen i verdipapirmarkedene. Bankene er bare i liten grad eksponert for prisvingninger i verdipapirmarkedene. Liv- og skadeselskapene på sin side er betydelig mer eksponert for markedsrisiko, selv om en stor del av verdipapirbeholdningene holdes med en langsiktig investeringshorisont. Livselskapene har de siste årene, blant annet som følge av markedsutviklingen og tiltak fra tilsynsmyndigheten, opparbeidet seg en buffer mot nedgang i verdipapirmarkedene. Dette drøftes nærmere nedenfor.

Urolighetene i verdipapirmarkedene har medvirket til økt oppmerksomhet mot mulig svikt i oppgjørssystemene ved et raskt og sterkt fall i aksjeprisene. Tester av konsekvenser av manglende evne hos et verdipapirforetak til å gjøre opp i forhold til andre meglere i det daglige verdipapiroppjøret i Norge, avdekket svakheter av juridisk og teknisk art. Kredittilsynet har i 1997 arbeidet videre med analyse og tiltak for å redusere risiko knyttet til oppgjørene.

Tabell 1: Husholdningenes finansfordringer (utgangen av perioden)*

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Juni 97
Bankinnskudd	46	46	43	41	40	39	38
Verdipapirfondsandeler	1	1	2	3	3	4	5
Aksjer og obligasjoner	11	10	12	11	12	12	13
Forsikringskrav	32	33	34	34	35	35	34
Andre fordringer	9	10	9	10	10	10	10
SUM	100 %	100%	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Totale fordringer, mrd. kroner	646	681	739	774	825	885	947

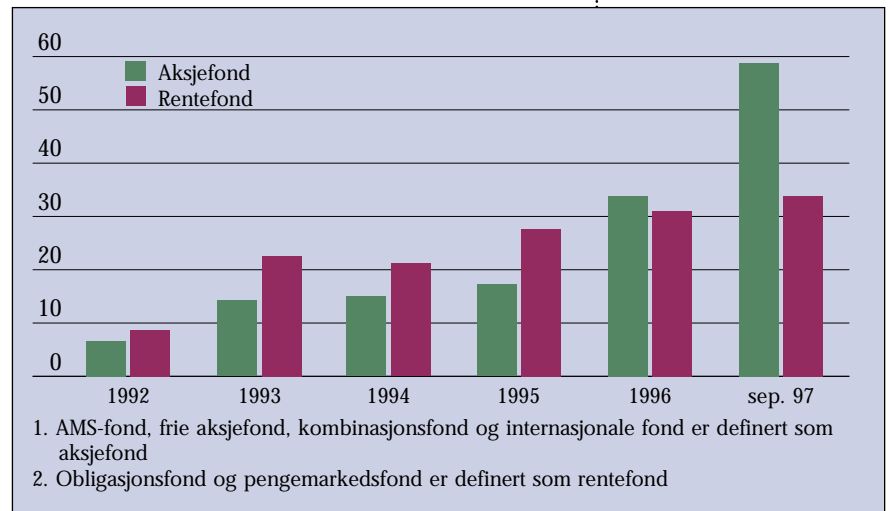
Kilde: Norges Bank/Kredittilsynet

– Sparemarkedet

Demografiske endringer, høy avkastning i verdipapirmarkedene i forhold til avkastning på tradisjonell banksparing de siste årene, samt økende finansiell formue har ført til endringer i publikums sparemønstre i de fleste land. Sparing gjennom di-

rette investeringer i verdipapirmarkedene, gjennom forsikringsselskap eller gjennom verdipapirfond fortrenger deler av den tradisjonelle banksparingen. I figuren nedenfor er utviklingen i verdipapirfondene i Norge illustrert. Veksten var spesielt sterkt i første halvdel av 1997, og den sterke veksten skriver seg fra økning i forvaltningskapitalen i aksjefondene. Husholdningene sitter med omlag 60 prosent av totale verdipapirfondsandeler.

Figur 3: Forvaltningskapital i verdipapirfond*

Kilde: Kredittilsynet

**) En del av veksten har kommet som følge av den generelle verdistigningen i verdipapirmarkedene og ikke som følge av nyinvesteringer.*

Selv om husholdningene i økende grad sparer i verdipapirfond, og spesielt aksjefond, utgjør slik sparing fortsatt en relativt liten andel av husholdningenes samlede beholdning av finansielle fordringer.

På kort sikt er det liten fare for en sterk økning i Kredittinstitusjonens tap

På lengre sikt ligger det en fare i at husholdninger og foretak ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til muligheten for renteøkninger og økonomiske tilbakeslag

Kursstigningen på Oslo Børs var i 1997 på hele 31,5 prosent

Husholdningene sitter med omlag 60 prosent av totale verdipapirfondsandeler

Endringene i sparemønsteret er en av drivkreftene bak strukturendringene i finansmarkedet, i form av konsentrasjon, samarbeid og framvekst av blandede finanskonsern. Særlig bankene har vært oppmerksomme på bankinnskuddenes synkende betydning. De har forsøkt å tilpasse seg denne utviklingen ved å etablere eller kjøpe datterselskaper, og ved å benytte eksisterende distribusjonsapparat og kundemasse til å skaffe inntekter ved salg av verdipapirfonds- og forsikringsprodukter.

- Boligmarkedet

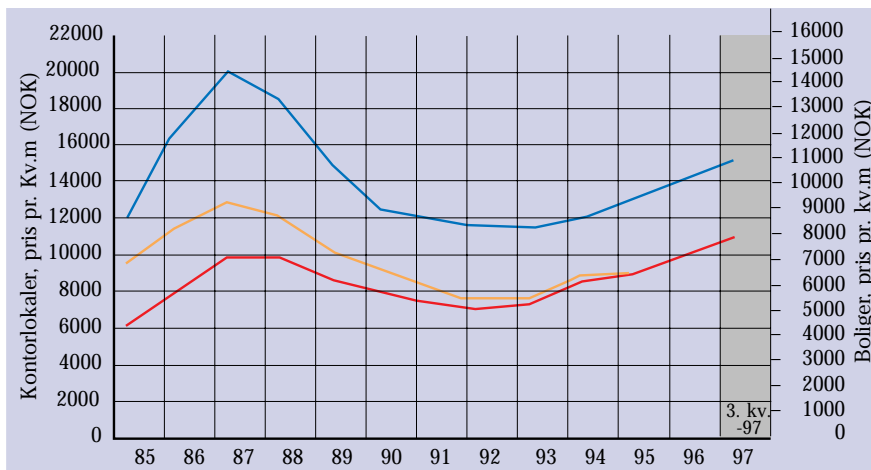
Den generelle konjunkturoppgangen i norsk økonomi har etterhvert ført til en meget sterk oppgang i boligmarkedet. Økt sysselsetting, synkende realrentenivå, lave nominelle renter og økte inntekter var også i 1997 medvirkende til oppgangen i boligmarkedet. Det er også indikasjoner på at finansinstitusjonene har lempet på kredittvurderingen i boligfinansieringen, noe som også virker prisdrivende.

Boligprisene har siden bunnivået i 1992 - 93 steget med omlag 69 prosent og var i 1997 markert høyere enn toppnivået i 1987. Prisene i faste kroner er imidlertid fortsatt noe lavere enn på slutten av 80-tallet. I figuren nedenfor er både nominelle priser og realpriser i faste 1996-kroner illustrert.

Sterk oppgang i boligmarkedet i 1997

Kredittilsynet satte i 1997 fokus på bankenes kredittpraksis

Figur 4: Prisutviklingen i eiendomsmarkedene

- Kontorlokaler: Priser på sentrale kontorlokaler i Oslo (OPAK) - venstre skala
- Boligpris: Gjennomsnittlig pris pr. kv.m. for ulike boligtyper (NEF/ECON) - høyre skala
- Boligpris: Gjennomsnittlig realpris pr. kv.m. for ulike boligtyper (NEF/ECON) - høyre skala

Både Norges Bank og Statistisk sentralbyrå forventer fortsatt stigning både i løpende boligpriser og i faste priser på boliger i 1998. Dette vil bety at i løpet av 1998 vil også realprisene på boliger kunne komme opp på nivå med prisene fra siste pristopp. Det er grunn for finansinstitusjonene til å ta hensyn til at man også på 90-tallet kan få en ubalanse i boligmarkedet med risiko for prisfall.

- Næringseiendommer

1997 har vært preget av optimisme i markedet for næringseiendommer, drevet av sysselsettingsvekst, lav rente, moderat inflasjon og god lønnsomhet-

utvikling i foretakssektoren. Det er store prisforskjeller på henholdsvis attraktive og mindre attraktive eiendommer. Både leiepriser og omsetningspriser har økt de senere årene. For næringseiendommer ligger imidlertid også de nominelle omsetningsprisene fortsatt markert lavere enn i toppåret 1988, som illustrert i figuren under.

Det var i 1997 en nedgang i arealet av ledige kontorlokaler. Igangsettingstallene for næringslokaler i 1997 er de høyeste til nå på 90-tallet, men likevel markert lavere enn i toppårene på 80-tallet. Markedsaktørene selv synes å bedømme risiko for et betydelig prisfall som liten. Lang gjennomføringstid for nye prosjekter gjør at byggeprosjekter som i oppgangstider forventes å gi god lønnsomhet, kan vise seg å være en feilslått investering i en påfølgende nedgangskonjunktur. Når både Fornebu- og Gardemoen-området blir fylt opp med nye næringslokaler, kan lokaler i Oslo-området bli stående tomme ved et tilbakeslag. På slutten av 80-tallet opplevde man et betydelig prisfall i eiendomsmarkedet som følge av overinvesteringer.

Bankenes risiko knyttet til markedene for næringseiendommer er i første rekke knyttet til utlån. I løpet av 12-månedersperioden fram til utgangen av tredje kvartal økte utlån til denne sektoren med omlag 20 prosent, mens den totale utlansveksten fra bankene var på vel 16 prosent i samme periode. Både når det gjelder lån til næringseiendommer og til boliger er det grunn til å stille spørsmål om bankene er for «medsykliske» i sine vurderinger og på den måten er med på å forsterke pris-svingninger i eiendomsmarkedet.

I løpet av de to siste årene har livsforsikringselskapene økt sine direkte eiendomsengasjementer og blitt betydelige aktører i eiendomsmarkedet. Tre av de fem største eiendomsselskapene i Norge eies i dag av livsforsikringselskaper. Livsforsikringselskapene hadde ved utgangen av juni 1997 eiendommer til en bokført verdi av 17,4 mrd. kroner. Dette utgjorde 6,3 prosent av livselskapenes samlede forvaltningskapital. Livsforsikringselskapene har i dag en buffer til å motstå tap som følge av en eventuell nedgang i eiendomsmarkedet.

Kredittpraksis i bankene

Bankenes sterke utlansvekst setter store krav til risikostyring, kredittvurderingspraksis og forsvarlig prising av risiko. Kredittilsynet har satt fokus på kredittpraksis gjennom boliglånsundersøkelsen og en undersøkelse av noen sider av bankenes næringslån. Det er også gjort en nærmere analyse av bankenes lån til kjøp av verdipapirer og omfanget av sikkerhet for lån i form av pant i verdipapirer.

Boliglånsundersøkelsen

Kredittilsynet har de siste årene gjennomført flere undersøkelser av finansinstitusjonenes retningslinjer og praksis når det gjelder boligfinansiering. I 1996-undersøkelsen viste det seg imidlertid at få banker kunne fordele sine boliglån etter belåningsgrad. Denne manglende oversikten sammen med en sterk prisvekst på boliger, vekst i utlån,

Optimisme i markedet for næringseiendommer

samt resultatene fra ulike intervjuundersøkelser som viste at omlag 40 prosent av alle boligkjøpere fullfinansierte sine kjøp, førte til at Kredittilsynet i 1997 bad bankene gjennomgå og rapportere de første 100 boliglånene som ble gitt i 1997. Slike lån gis desentralisert. Man bad om at rapportene ble gitt via styret, ettersom erfaringer fra inspeksjoner har vist at toppledelsen og styret ikke alltid har full oversikt over de seneste utviklingstrekk.

Resultatene av undersøkelsen viste et betydelig antall lån med belåningsgrad utover 80 prosent. Samtlige banker som deltok i undersøkelsen gav fullfinansiering. Det var dessuten i beste fall knyttet tilleggsikkerhet til halvparten av lånene med belåningsgrad utover 80 prosent. Videre var rutine- ne for å vurdere evnen til tilbakebetaling ikke alltid gode nok, idet retningslinjer om krav til «god betalingsevne» og varierende krav til tilleggsikkerhet gav stort rom for skjønn hos den enkelte saks- behandler. I mange tilfeller så man tegn til en ag- gressiv priskonkurranse i den forstand at rentene lå vesentlig lavere enn bankenes «normalrente» ifølge prisliste. Undersøkelsen viste at dette i særlig grad var tilfelle for lån med høy belåningsgrad.

Alle forretnings- og sparebanker mottok i juni 1997 et rundskriv med resultatene av undersøkelsen. Kredittilsynet gav der uttrykk for at en belåning ut- over 80 prosent av forsvarlig verdigrunnlag må an- ses som risikofyllt med mindre det foreligger be- tryggende tilleggsikkerhet. Styrene i den enkelte bank ble bedt om å vurdere retningslinjene på om- rådet, med tanke på om boliglånsvirksomheten er innrettet i samsvar med de råd Kredittilsynet tidli- gere har gitt om forsvarlig kredittbehandling. Kre- dittilsynet har i tillegg gjennomført inspeksjoner i en del banker som en oppfølging av undersøkelsen.

Svarene på rundskrivet viser at de fleste bankene anser at gjeldende kredittpolicy og retningslinjer ivaretar de krav og intensjoner som er nevnt i rundskrivet. Av de 28 bankene som deltok i under- søkelsen har 8 vedtatt en innskjerping av kravet til tilleggsikkerhet og god betjeningsevne ved enga- sjement med høy belåningsgrad. Inspeksjonene har også vist at overordnede retningslinjer og ge- nerelle krav til saksbehandling på dette området synes tilfredsstillende. Manglende oppfølging og kontroll av disse retningslinjene, i tillegg til fravær av reaksjoner når disse har vært brutt, synes å framstå som et gjennomgående trekk. I enkelte banker har styret vedtatt ulike tiltak for å sørge for korrekt etterlevelse av retningslinjene. Slike tiltak varierer fra skriftlig innskjerping og presiseringer overfor avdelingsbanker til oppfølgingsundersø- kelser, opplæringstiltak for saksbehandlere og pre- siseringer av utlånsfullmakter.

Kredittilsynet legger til grunn at bankene vil stram- me inn sin praksis på dette området etter den opp- merksomheten boligutlånerne har fått i 1997. En oppfølgingsundersøkelse vil bli gjennomført i 1998.

– Næringslånsundersøkelsen

Boliglånsundersøkelsen ga indikasjoner på en min- dre stram kredittvurdering i bankene. På bedrifts- kundesiden er kartlegging av kredittpraksis van- skeligere. Blant annet på bakgrunn av sterk vekst i bankenes næringslån, og fordi slike utlån innebæ- rer større risiko for bankene, ble det i 1997 gjen- nomført en undersøkelse av de største bankenes kredittpraksis på bedriftskundemarkedet. Det ble rettet oppmerksomhet mot bankenes risikoklassifi- kasjonssystem, utlånsvekst, risikoprising og andre indikatorer på endringer av kvalitet på låneporte- føljen. Utlån til eiendomsnæringen ble omhandlet spesielt.

Undersøkelsen gav ikke grunnlag for entydige konklusjoner, dels fordi flere av bankene ikke had- de tilgjengelig det datamaterialet undersøkelsen ba om, og dels fordi bankene er forskjellige hva angår styringssystemer, porteføljesammensetning mv. Et sentralt trekk ved undersøkelsen er at den avdek- ker mangler på oversikt for flere av bankene. Det- te gjelder spesielt på sentrale områder som klassifi- sering av nye engasjementer, risikoprising og belå- ningsgrad på utlån til eiendomssektoren. Svakheter ble også avdekket når det gjelder bruk av følsom- hetsanalyser for å beregne konsekvenser på eien- domsengasjementene av en renteoppgang. Det lig- ger også klare forbedringsmuligheter i enkelte av bankene når det gjelder fastsetting av retningslinjer og lånerammer for eiendomssektoren.

En svak standard på rutine- ne for kredittvurdering vil øke bankenes risikoprofil og øke risikoen for utlånstap i framtiden. Dette kan skje selv om den finansielle stillingen i husholdningene og foretake- ne samlet sett for tiden er god.

– Lån med pant i verdipapirer

Kredittilsynet har høsten 1997 også gjennomført en spørreundersøkelse om lån med pant i finansielle instrumenter, med spesiell vekt på lån til kjøp av verdipapirer. Undersøkelsen har i hovedsak vært rettet mot et utvalg på åtte forretningsbanker og seks sparebanker. Bakgrunnen for undersøkelsen er blant annet at en rekke banker i løpet av de siste par årene har utarbeidet nye låneprodukter for finansiering av verdipapirer. Verdipapirer kan i pe- rioder svinge kraftig i verdi. Lån med pant i verdi- papirer gir derfor de institusjoner som yter slik kre- ditt betydelige utfordringer med oppfølging og kontroll. Dersom sikkerheten skal gi beskyttelse mot tap, er det viktig at verdien av pantet over- våkes kontinuerlig. Videre vil det være behov for klare avtaler med lånekundene som sikrer mulig- heten til raskt å kalle inn ekstra sikkerhet ved et verdifall, samt mulighet for å realisere sikkerheten straks mislighold er konstatert.

Denne type lån kan også, dersom den får et bety- delig omfang, i seg selv bidra til å øke svingninge- ne i verdipapirmarkedene. Opptak av lån for å kjø- pe verdipapirer øker låntagers eksponering i verdi- papirmarkedet for en gitt egenkapital, noe som normalt øker avkastningen ved stigende kurser, men også øker tapene ved fallende kurser. Gjelds-

Kredittilsynets boli- glånsundersøkelse vis- te et betydelig antall lån med belåningsgrad utover 80 prosent

Kredittilsynet tok opp behovet for strengere kredittpraksis i et eget rundskriv til bankene og gjennom stedlige inspeksjoner

Samlede lån med pant i verdipapirer var ved utgangen av septem- ber 1997 i overkant av 7 mrd. kroner

Kredittilsynets næ- ringslånsundersøkelse viste at flere av banke- ne hadde dårlig over- sikt på sentrale områ- der som klassifisering av nye engasjementer, risikostyring og belå- ningsgrad

De lån bankene har ytt med pant i verdipapirer utgjør verken en fare for bankene eller for det norske verdipapirmarkedet generelt

Finansinstitusjoner med store beholdninger av obligasjoner og aksjer kan møte problemer ved en renteøkning kombinert med fall i aksjemarkedet

finansierte investorer vil derfor måtte reagere raskere enn andre investorer for å begrense tapene ved et kursfall. I et marked som i vesentlig grad er gjeldsfinansiert, vil en slik handlemate ikke bare kunne føre til at kurskorreksjoner skjer raskere, men erfaring fra andre land viser at gjeldsfinansiering i vesentlig grad også kan bidra til større utslag ved et kursfall.

Kredittilsynets undersøkelse viste at 11 av de 14 spurte bankene har ytt kreditt mot pant i verdipapirer. Av disse hadde 9 også definert lån spesifikt til kjøp av verdipapirer som et eget produkt som de markedsførte overfor enkelte kundegrupper, eller som de hadde tilgjengelig dersom kunder etter spurte det. I følge tallene bankene har rapportert utgjør lån med pant i finansielle instrumenter foreløpig en meget liten andel av de 14 bankenes totale utlån. Samlede innvilgede lån med pant i verdipapirer ble rapportert å være litt i overkant av 7 mrd. kroner ved utgangen av september 1997, hvorav omlag 3,5 mrd. kroner var innvilget gjennom spesifikke låneordninger for kjøp av verdipapirer. Høyeste belåningsgrad ble rapportert å ligge i intervallet 50 - 80 prosent for lån med pant i aksjer notert på Oslo Børs' hovedliste, og i intervallet 75 - 95 prosent for lån med pant i obligasjoner. Belåningsgraden varierer imidlertid i stor grad med antatt risiko knyttet til verdipapirene.

Tabell 2: Lån med pant i finansielle instrumenter (14 norske banker) og børsnoterte aksjer og grunnfondsbevis pantsatt til fordel for norske banker

Alle tall i mill. kr - markedsverdier	Børsnoterte verdipapirer pantsatt til fordel for banker			Lån med pant i finansielle instrumenter (14 banker)
	31.12.95	31.12.96	21.11.97	30.09.97
Forretningsbanker inkl. Postbanken	9 005	8 827	18 260	5 877

Kilde: Kredittilsynet og VPS

Tabell 3: Pantsatte børsnoterte aksjer og grunnfondsbevis fordelt på investorsektor

Alle tall i mill. kr. - markedsverdier	31.12.95	31.12.96	21.11.97
Priv. selskaper med begrenset ansvar (aksjeselskaper mv.)	8 738	7 044	19 130
Utenlandske sektorer i alt	2 070	1 167	8 730
Husholdninger (lønnstakere, pensjonister, trygdede o.a.)	3 209	2 988	5 277
Andre sektorer	799	5 134	5 058
SUM	14 796	16 333	38 195

Kilde: VPS / Kredittilsynet

Problemer hos bankene med hensyn til det å skille ut lån med pant i verdipapirer som ikke inngår i særskilte låneordninger, gjør at det samlede beløpet trolig er høyere enn hva det innrapporterte tallmaterialet viser. Tall for pantsattelse av børsnoterte verdipapirer som Verdipapirsentralen (VPS) har utarbeidet for Kredittilsynet, synes å underbyg-

ge dette. I henhold til disse tallene hadde bankene pant i børsnoterte verdipapirer for en verdi av nesten 23 mrd. kroner pr. 21.11.97, hvorav omlag 95 prosent var pant i aksjer. Dersom en legger til grunn at hele beløpet er pantsatt i forbindelse med lån, samt at bankene benytter en gjennomsnittlig belåningsgrad på 50 prosent, kommer man ut med samlede utlån på omlag 11 mrd. kroner. Bankene yter imidlertid også lån med pant i utenlandske verdipapirer og verdipapirer som ikke er børsnotert. Kredittilsynet anslår på denne bakgrunn at den samlede størrelsen på de norske bankenes lån med pant i børsnoterte verdipapirer ikke overstiger 10 - 15 mrd. kroner for aksjer og grunnfondsbevis, samt 0,5 - 1,5 mrd. kroner for sertifikater og obligasjoner (pr. november 1997). Til sammenligning var markedsverdien av børsnoterte aksjer og grunnfondsbevis notert på Oslo Børs 587 mrd. kroner ved inngangen til november 1997, mens tilsvarende tall for sertifikater og obligasjoner var 422 mrd. kroner.

VPS-tallene viser at det i løpet av 1997 (fram til november) har vært en kraftig økning i pantsattelsen av aksjer og grunnfondsbevis til fordel for forretningsbanker inkl. Postbanken. Veksten overstiger langt kurstigningen på Oslo Børs i samme periode. Tall fra VPS over hvilke sektorer som har pantsatt sine verdipapirer viser at det er private selskaper med begrenset ansvar som har økt verdien av pantsatte aksjer og grunnfondsbevis mest i den aktuelle perioden. Det nevnte tallmaterialet kan tyde på at veksten i det aktuelle lånemarkedet er sterk. Det er likevel for tidlig å trekke noen bastant konklusjon, bl.a fordi det er usikkert hvilke utslag bankenes engasjementer med verdipapirforetakene gjør i disse tallene.

Kredittilsynet planlegger å følge utviklingen på dette området framover. Foreløpig synes de lån norske banker har ytt med pant i verdipapirer, verken å utgjøre en fare for bankene eller for det norske verdipapirmarkedet generelt. Enkelte banker har imidlertid en vesentlig større eksponering i dette markedet enn hva det store flertall av banker har. Dersom denne type lån får et stort omfang i framtiden, vil det kunne øke risikoen for tap i det finansielle system.

Evnen til å motstå økonomiske tilbakeslag

Den videre utviklingen i lønnsomhet og soliditet i norsk finansnæring er spesielt avhengig av to forhold. For det første vil utviklingen i verdipapirmarkedene, som igjen henger sammen med konjunkturutviklingen internasjonalt og i Norge, påvirke resultater og soliditet i de institusjoner som i vesentlig grad er eksponert for markedsrisiko. Dette er i hovedsak et spørsmål om forsikringsselskaperes eksponering for og evne til å motstå svingninger i verdipapirmarkedene. For det andre vil bankenes stilling i framtiden avhenge av det videre forløp for utlansveksten og utviklingen i kvaliteten på utlansporteføljen, samt deres evne, gjennom størrelse og kvalitet på den ansvarlige kapital, til å motstå framtidige økonomiske tilbakeslag.

- Livselskapene

Når rentene stiger, faller markedsverdien på obligasjoner med fast rente. Det er en betydelig sannsynlighet for at aksjemarkedet også faller ved en stigning i rentenivået. Finansinstitusjoner med store beholdninger av slike verdipapirer kan møte problemer ved en renteøkning kombinert med fall i aksjemarkedet. Spesielt gjelder dette livsforsikringselskapene, pensjonskassene og skadeforsikringselskapene, men i noen grad også banker som sitter med store obligasjonsbeholdninger. En renteøkning på to prosent med et samtidig fall i aksjeverdier på 30 prosent gir isolert sett livsforsikringselskapene et kurstap på anslagsvis 25 mrd. kroner og skadeforsikringselskapene et kurstap på ca. 4 mrd. kroner ved utgangen av tredje kvartal 1997. Livselskapene har en avkastningsgaranti overfor kundene og vil måtte trekke på tilleggsavsetninger og andre buffere for å oppfylle garantien.

Siden 1992 har tilsynsmyndighetene gjennomført flere tiltak som har bedret livselskapenes evne til å stå imot svingninger i verdipapirmarkedene:

- Nedsettelse av den garanterte grunnlagsrenten på nye kontrakter til 3 prosent fra og med utgangen av 1993.
- Innføring av adgang til å sette av (skattefrie) tilleggsavsetninger til dekning av den garanterte grunnlagsrenten i år med svak utvikling i verdipapirmarkedene fra og med årsoppgjøret 1993.
- Betinget fordeling av 75 prosent av ikke-realiserte kursgevinster (kursreserver) til forsikringskunder fra og med årsoppgjøret 1993.
- Presisering av regnskapsregler for obligasjoner som holdes til forfall fra og med utgangen av 1994.

Tabellen under viser utviklingen i livsforsikringselskapenes bufferkapital mot markedsrisiko, gitt at kapitaldekningskravet skal være oppfylt, i perioden 1992 - 30.09.97.

Tabell 4: Utvikling i livselskapenes bufferkapital mot markedsrisiko 1992 - 30.09.97

Mrd. kr	1992	1993	1994	1995	1996	30.09.97
Tilleggsavsetninger	0,0	5,8	6,0	8,3	10,3	10,3
Kursreserver	0,0	7,9	1,5	4,8	9,0	*17,7
Kjernekapital utover 8%	0,0	0,0	0,5	0,6	1,5	0,4
Sikkerhetsfond over minstekrav	0,2	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5
SUM	0,2	14,2	8,5	14,1	21,3	28,9

Kilde: Kredittilsynet

* Som følge av utviklingen i aksjemarkedene siste kvartal i 1997, blant annet i forbindelse med urolighetene i Sørøst-Asia, er imidlertid kursreservene blitt betydelig redusert. Ved utgangen av året antas disse å ha falt fra 17,7 mrd. kroner (jf. tabellen over) til i underkant av 12 mrd. kroner. På den annen side ventes tilleggsavsetningene å øke noe som ledd i regnskapsavslutningen for 1997.

Livsforsikringselskapenes bufferkapital er betraktelig styrket i perioden etter 1992 som følge av de omtalte tiltakene.

Den positive utviklingen i verdipapirmarkedene de siste årene har gjort det mulig å sette av tilleggsavsetninger og bygge opp kursreserver. Flere forhold tilsier likevel at oppbygging av tilleggsavsetninger og andre buffere fortsatt bør prioriteres:

- Nedgangen i rentenivået de siste årene har redusert inntektsbufferen representert ved forskjellen mellom rentenivået og livsforsikringselskapenes avkastningsgaranti, og betydningen av tilleggsavsetning er og andre buffere har derfor økt.
- Tiltakende konkurranse i pensjonssparemarkedet fra banker og verdipapirfond øker presset på livselskapene om konkurransedyktig avkastning.
- Etter flere år med gunstig utvikling i rente- og aksjemarkedet, er det tiltakende risiko for at utviklingen vil snu i negativ retning slik at en kan risikere kursfall på verdipapirbeholdningene.

Ved utgangen av tredje kvartal 1997 utgjorde livselskapenes bufferkapital omlag 29 mrd. kroner. I tillegg kom et delårsresultat på omlag 6,5 mrd. kroner. Livselskapene kunne dermed tåle en renteøkning på to prosent kombinert med et fall i aksjeverdier på 30 prosent. Det er stor spredning både blant de store og de små livselskapene hva angår grad av utsatthet for negative omslag i markedene.

- Vekst, likviditetsrisiko, inntjening og kapitaldekning

Bankene har gjennom flere år hatt en økende veksttakt i utlån og forvaltningskapital. Den sterke veksten representerer en vesentlig utfordring for bankene på flere områder. I første rekke gjelder dette utviklingen i kapitaldekning og soliditet, samt utvikling i likviditets- og renterisiko.

Rask utlånsvekst har i kombinasjon med endret sparemønster bidratt til stadig lavere innskuddsdekning i både spare- og forretningsbankene. Det har ført til at bankene har måttet øke fundingen i pengemarkedet og gjennom utstedelse av obligasjoner. For de store bankene er det spesielt innlåning i de internasjonale markedene som har økt. Den gode situasjonen i bankene og i norsk økonomi de siste årene har gitt tilgang til kapital i disse markedene til en gunstig pris. Økt funding i

Livsforsikringselskapenes bufferkapital er betraktelig styrket i perioden etter 1992 som følge av tiltak fra tilsynsmyndighetene

Jo sterkere vekst bankene har, desto større blir kravene til inntjening for å kunne generere tilstrekkelig egenkapital via driften

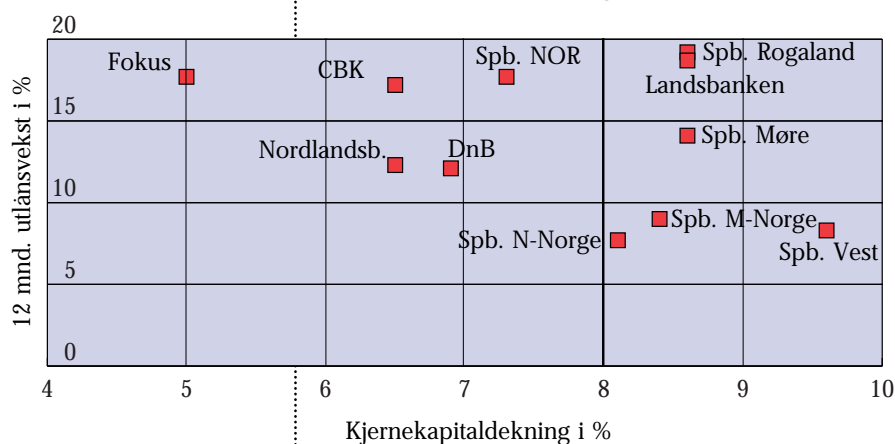
Dersom bankene klarer å få låneveksten ned i 10 prosent og en samtidig får til et godt alternativ økonomisk sett, vil alle bankgrupper kunne opprettholde dagens eget kapitalnivå

I alternativet med 15 prosent utlånsvekst vil de største bankene få kjernekapitalen vesentlig redusert selv med et gunstig økonomisk forløp

pengemarkedet bidrar imidlertid til å øke renterisikoen bankene er utsatt for. En potensielt mer alvorlig risiko er knyttet til at disse fundingkildene kan tørke ut. Dette kan skje dersom tilliten til norsk økonomi og/eller finansiell sektor igjen skulle bli alvorlig svekket. Det er dessuten alltid en fare for at redusert tillit til en enkeltbank kan føre til ringvirkninger, som kan ramme langt flere banker. Det er viktig at bankene er i stand til å håndtere den rente- og likviditetsrisikoen som følger av den sterke utlånsveksten og endret sparmønster.

Den sterke utlånsveksten slår ut i beregningsgrunnlaget for kapitaldekning og medfører at kjernekapitalandelen synker. Jo sterkere vekst bankene har, jo større blir kravene til inntjening for å kunne generere tilstrekkelig egenkapital via driften.

Figur 5: Kjernekapitaldekning og utlånsvekst per 30.09.97 i et utvalg av banker

Figur 5 viser kjernekapitaldekning og utlånsvekst siste år for de største forretningsbankene og sparebankene. Flere banker har en kjernekapitaldekning på under 8 prosent, samtidig som utlånsveksten har ligget mellom 12 og 18 prosent i perioden.

På denne bakgrunn har Kredittilsynet sett på mulige utviklingsbaner for resultatene i ulike bankgrupper i perioden 1997 - 99. En har videre sett på hvilken utvikling i kjernekapitalen en får med henholdsvis 10 og 15 prosent årlig vekst i utlån og balanse. For bedre å kunne se forskjellene i utviklingen for ulike grupper av banker, er bankene gruppert etter størrelse på forvaltningskapitalen: Sparebanken NOR, sparebankene nr. 2 - 5, sparebankene nr. 6 - 25, de 102 resterende sparebanker, de tre største forretningsbankene og de 11 øvrige forretningsbankene. Det er rene framskrivninger av utviklingstrekk vi nå observerer.

Beregninger av kapitaldekning

I figur 6 og 7 nedenfor er resultatene av beregningene illustrert. Dersom bankene klarer å få låneveksten ned i 10 prosent og en samtidig får til det gode alternativet økonomisk sett, vil alle bankgrupper kunne opprettholde dagens egenkapitalnivå. Med 10 prosent vekst i balansen og det dårlige økonomiske alternativet, vil det bli svekkelse av kjernekapitaldekningen for alle grupper sammenlignet med utgangen av 1996. Bare de mindre spare- og forretningsbankene har et så bra utgangspunkt at de kan være rimelig komfortable

Forutsetninger for beregningene

For alle grupper er det tatt utgangspunkt i faktiske resultater for tredje kvartal 1997. En viktig årsak til dagens tilfredsstillende bankresultater er det ekstremt lave tapsnivået. Dette følger av den praksis man følger i Norge og i andre land, der engasjementene vurderes ut fra den faktiske økonomiske stillingen husholdninger og bedrifter befinner seg i. På en konjunkturtopp vil derfor stillingen for de fleste næringer være gode og eiendomsprisene relativt høye. En må regne med at det etterhvert oppstår tap av en viss størrelse.

Det er i beregningene forutsatt to alternative vekstprosent for balansen for hvert av årene 1998 og 1999, 10 prosent og 15 prosent. Utlån og beregningsgrunnlag antas å øke med samme prosentsettsats som total balanse. I beregningene for utgangen av 1997 er det antatt samme årsvekst i balanse, utlån og beregningsgrunnlag som 12 månedersveksten ved utgangen av tredje kvartal 1997.

I et "gode alternativ" for bankøkonomien, er det antatt at nettorenten ikke synker ytterligere og at tapene ikke øker til mer enn 0,2 prosent av brutto utlån i 1999. I et "dårlig alternativ" antas det en økning i tapene til 0,5 prosent av brutto utlån for sparebankene og 0,6 prosent for forretningsbankene i 1999. Med en gradvis øking er det regnet med 0,3 prosent tap i 1998 for begge bankgrupper.

Selv om nedgangen i nettorenten synes å ha flatet noe ut, må en regne med et fortsatt press nedover og da særlig for sparebankene der rentemarginene er størst. I det dårlige alternativet er det regnet

med at nettorenten gradvis synker med 0,6 prosentpoeng for sparebankene og med 0,4 prosentpoeng for forretningsbankene.

Det synes rimelig å anta at andre inntekter og kostnader øker når bankene vokser. Det er forutsatt at andre inntekter og kostnader målt i kroner øker med en veksttakt lik halvparten av forutsatt vekst i balansen, det vil si. 5 prosent og 7,5 prosent. Det er også gjort forutsetninger om skattekostnadene til de ulike grupper av banker.

Ikke alle disse utviklingsbanene er like sannsynlige. Det er grunn til å tro at banker som ekspanderer raskt vil oppleve et lavere nivå på rentemarginene enn banker som har en mer moderat veksttakt. Det samme vil gjelde bankgruppene som helhet. Videre er det grunn til å tro at banker som øker sine utlån raskt vil ha høyere risiko i sin låneportefølje enn banker som har en mer moderat utlånsvekst. Også dette vil antakeligvis også være tilfelle for næringen samlet. Av dette følger en antakelse om at det gode alternativet økonomisk sett er en mer sannsynlig utviklingsbane i en situasjon med 10 prosent utlånsvekst enn det dårlige alternativet for resultatet. Det dårlige alternativet for resultatet kan være en mer sannsynlig utviklingsbane ved 15 prosent utlånsvekst.

På grunnlag av beregningene om mulige utviklingsbaner for bankenes resultater i perioden 1997 - 99 er det gjort beregninger av konsekvenser for kjernekapitaldekningen for de ulike grupper av banker. Disse beregningene bygger bl.a. på forutsetninger om utbetaling av utbytte på grunnfondsbevis og aksjer

med en slik utvikling. I alternativet med 15 prosent utlansvekst vil de største bankene få kjernekapitalen vesentlig redusert selv med et gunstig økonomisk forløp.

Figur 6 viser utviklingen i kjernekapitaldekningen ved de to yttertilfeller av utviklingsbaner beskrevet over for Sparebanken NOR og sparebankene nr. 2 - 5. Ved 10 prosent vekst i balansen, god inntjening og lave tap vil kjernekapitaldekningen for disse bankene øke svakt fram mot 1999. Overskuddet vil i dette tilfellet være tilstrekkelig stort for å kompensere veksten i balansen. Beregninger gjort for de minste sparebankene viser at denne gruppen banker får et relativt bedre resultat enn de største sparebankene, som medfører at kjernekapitaldekningen øker fra mellom 2,0 og 2,5 prosentpoeng i samme periode.

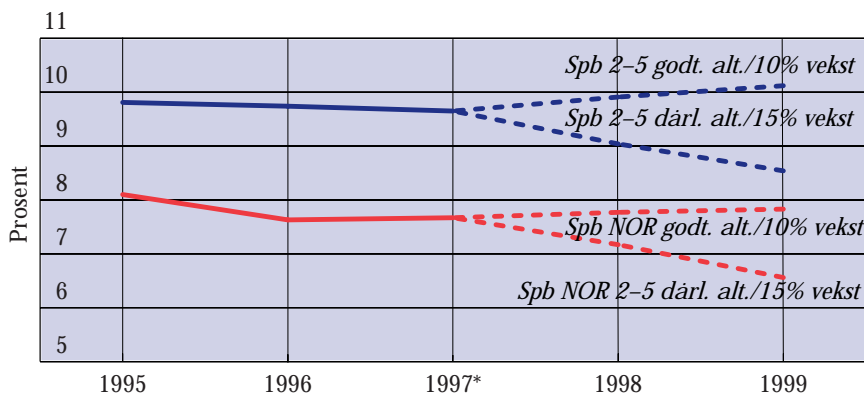
Ved sterk vekst i balansen, svekket inntjening og høyere tap reduseres kjernekapitaldekningen i Sparebanken NOR og i gruppen av sparebanker nr. 2 - 5 i perioden fram mot 1999. Kjernekapitaldekningen i slutten av perioden er beregnet til 6,5 prosent for Sparebanken NOR og 8,5 prosent for gruppen nr. 2 - 5. Forutsetningen om 0,6 prosentpoengs nedgang i nettorente i 1999 er en relativt streng forutsetning for Sparebanken NOR. Sparebanken har relativt lavere nettorente enn de andre sparebankene, og det vil være mer realistisk å anta samme utvikling i nettorenten som for forretningsbankene. Beregningene viser at de minste sparebankene også vil svekke soliditeten fram mot 1999 ved det dårlige alternativet. Nedgangen er betydelig mindre enn for de større sparebankene som følge av at de minste sparebankene ikke steder grunnfondsbevis, og hele overskuddet tillegges kjernekapitalen. I tillegg har denne gruppen sparebanker en relativt høyere inntjening målt ved rentenettoen som gir et større overskudd i prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital.

Figur 7 viser utviklingen i kjernekapitaldekningen i yttertilfellene ved de ulike utviklingsbaner for de tre største forretningsbankene og de øvrige, det vil si nr. 4 - 15. Gjennomsnittlig kjernekapitaldekning i de tre største forretningsbankene vil ved godt alternativ for resultatet og moderat vekst i balansen være 7,3 prosent ved utgangen av 1999. Hoveddelen av nedgangen i kjernekapitalandelen er forutsatt å komme ved utgangen av 1997. Inntjening og tap i 1997 er beregnet med utgangspunkt i tallene for tredje kvartal 1997. Som følge av relativt sterk nedgang i rentenettoen, og tap fra 1996 til tredje kvartal 1997, medfører dette svekket inntjening og økte tap for denne perioden, som igjen påvirker beregningen av kjernekapitaldekningen. Tross antakelsen om at en relativt stor andel av overskuddet utbetales i utbytte, viser beregningene stabil kjernekapitaldekning i perioden fra 1997 til 1999. Det er tatt hensyn til at de tre største forretningsbankene har en lavere skatteprosent enn de andre bankgruppene.

Når det gjelder de øvrige forretningsbankene, er gjennomsnittlig kjernekapitalandel beregnet til 8,5

prosent ved utgangen av 1999 ved et godt alternativ for resultatet og 10 prosent vekst i balansen. Som følge av at de øvrige forretningsbankene har et relativt høyere nivå på kjernekapitalen enn de

Figur 6: Kjernekapital i prosent av beregningsgrunnlaget for de største sparebankene

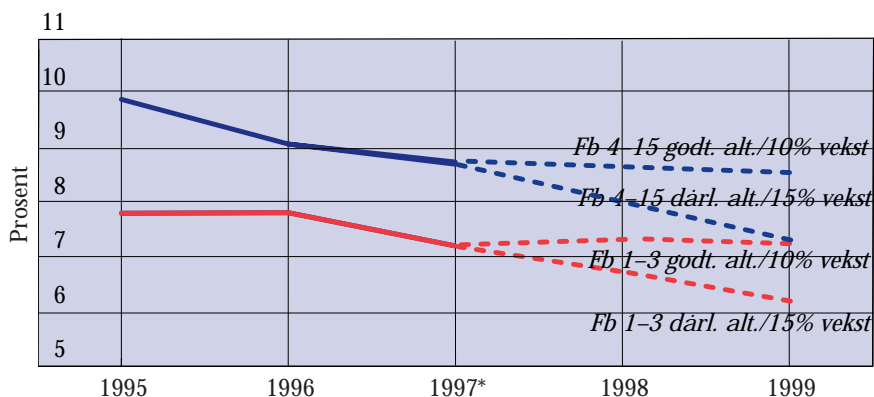

* Anslag for 31.12.97 er bygd på situasjonen pr 30.09.97.

tre største forretningsbankene, blir soliditeten for denne bankgruppen bedre i perioden. Denne gruppen forretningsbanker betaler en større andel av resultatet i skatt enn de tre største, men samtidig er utbytteprosenten lavere.

For forretningsbankene har faktisk utviklingen i kjernekapitalandelen vist nedgang fra 1995. Beregningene viser at ved en utlansvekst på 15 prosent svekket inntjening og økte tap reduseres kjernekapitalandelen ytterligere i perioden fram mot 1999. Kjernekapitalandelen er da beregnet til 6,1 prosent for de tre største forretningsbankene og 7,3 prosent for de øvrige ved utgangen av perioden. Under de skisserte forutsetninger viser beregning-

Figur 7: Kjernekapital i prosent av beregningsgrunnlaget for forretningsbankene

* Anslag for 31.12.97 er bygd på situasjonen pr 30.09.97.

ene at bankene vil kunne få en betydelig svekkelse i kjernekapitaldekningen i årene som kommer. Bankene kan forhindre en slik utvikling ved enten

Kredittilsynet vil følge utviklingen i avvik mellom budsjettert og faktisk utlånsvekst i 1998

Kredittilsynet er bedt om å vurdere om skjerpede krav til kjernekapitaldekning kan være et hensiktsmessig tiltak for å styrke finansinstitusjonenes soliditet, blant annet i lys av den økte utlånsveksten

å redusere veksten eller sørge for en bedre resultatutvikling. Andre muligheter vil være å redusere dagens høye utbyttene, eller å innhente mer kjernekapital ved emisjoner.

– Oppfølging overfor enkeltbanker

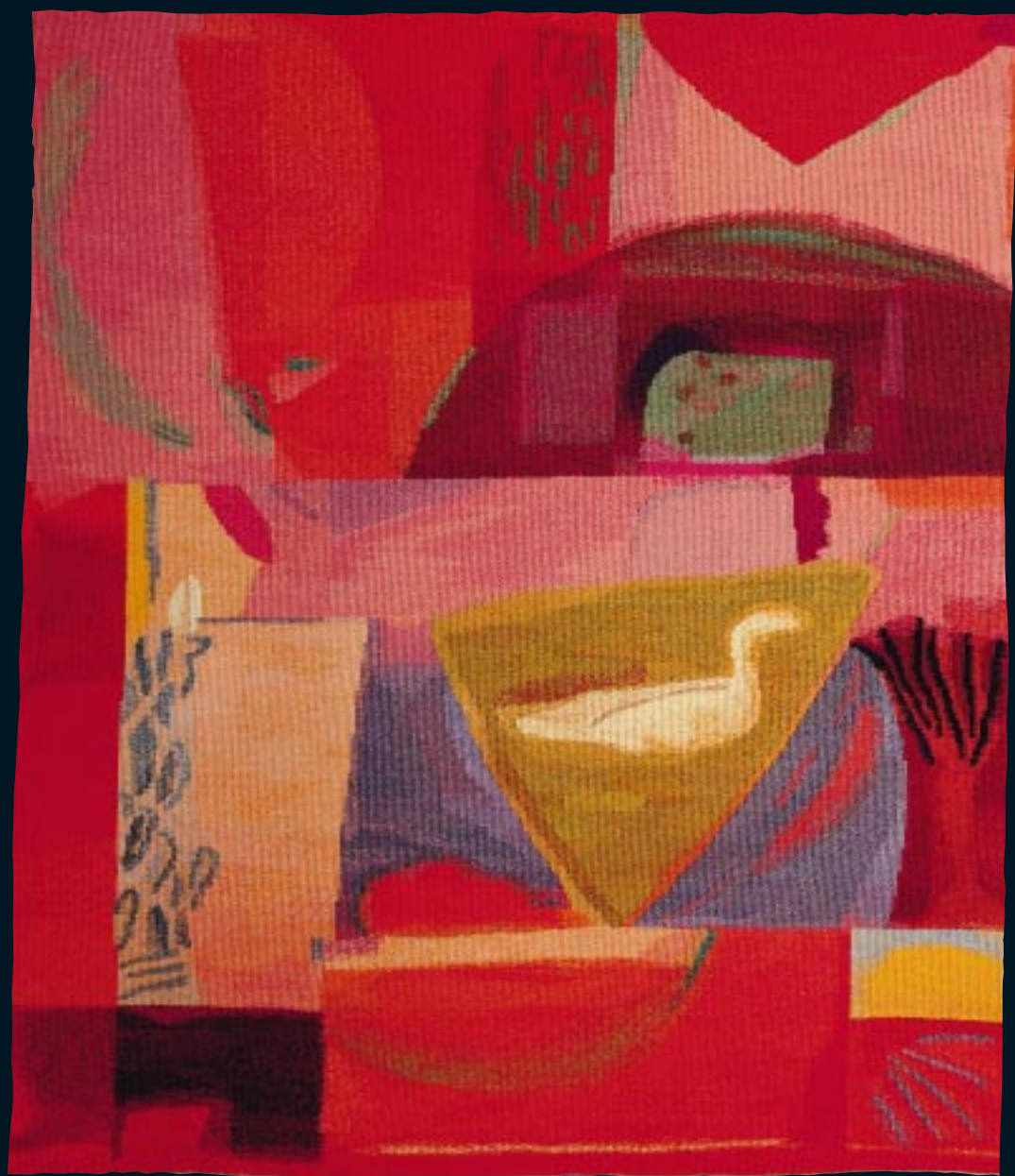
Kredittilsynet har på bakgrunn av den sterke utlånsveksten og fallende kjernekapitaldekning henvendt seg til et utvalg av banker for å kunne vurdere utviklingen i utlån og soliditet for 1998. Bankene ble bedt om å redegjøre for budsjettert utlånsvekst for 1998 fordelt på privatlån og næringslån, samt å redegjøre for forventet kjernekapitaldekning under forutsetning av at budsjettert utlånsvekst blir realisert. Samtidig ble banken bedt om å opplyse i hvor stor grad oppgitte budsjettstørrelser er forpliktende som styringsmål for banken.

Resultatene fra undersøkelsen viste at hoveddelen av bankene budsjetterer med lavere vekst i 1998 enn i 1997. Det er i hovedsak banker med god soliditet som budsjetterer med fortsatt sterk vekst i utlån. Dersom det ikke settes inn tiltak for å styrke soliditeten, medfører den budsjetterte veksten i utlån ytterligere svekkelse av kjernekapital - og ka-

pitaldekning for flere av bankene i 1998. Svarene i undersøkelsen gir inntrykk av at bankene i større grad vil forsøke å prise risiko korrekt, og at utlånsveksten vil baseres på vurdering av kvaliteten på engasjementene. Undersøkelsen viser at bankene ikke oppfatter budsjettallene som forpliktende styringsmål, men at budsjettene i større grad kan ses på som prognoser for utviklingen i lånemarkedene. Kredittilsynet vil følge utviklingen i avvik mellom budsjettert og faktisk utlånsvekst i 1998. Undersøkelsen blir fulgt opp blant annet gjennom ordinære møter med et utvalg av banker og gjennom stedlig tilsyn.

– Vurdering av økt kjernekapitalkrav overfor bankene

I brev fra Finansdepartementet i november 1997 ble Kredittilsynet bedt om å vurdere hvorvidt skjerpede krav til kjernekapitaldekning kan være et hensiktsmessig tiltak for å styrke finansinstitusjonenes soliditet, blant annet i lys av den ytre utlånsveksten. De konkurransemessige sider av saken forutsettes belyst. Kredittilsynet vil oversende departementet en utredning om disse spørsmål i månedskiftet januar/februar 1998.

«Berikelsen», billedteppe, 170 x 140, 1988.
Eies av Follo Politikammer.

Kredittilsynets virksomhet i tall

Tabell 5: Antall tilsynsenheter pr. 31.12. i henholdsvis 1995, 1996 og 1997.

	1995	1996	1997
Banker og finansinstitusjoner			
Sparebanker	133	133	133
Forretningsbanker			
(Derav: 3 utenlandske eide i 1995, 2 utenlandsk eide i 1996, 1 utenlandsk eid i 1997)	17	16 ¹	13
Postbanken	1	1	1
Norske bankers filialer i utlandet	10	12	12
Utenlandske bankers filialer i Norge ⁴	3	3	7
Finansieringsselskaper	40	38	36
Filialer i Norge av utenlandske finansieringsselskaper ⁴	5	8	12
Kredittforetak	11	8	8
Filial i Norge av utenlandsk kredittforetak ⁴	-	1	1
Låneformidlere	11	10	2
Forsikring	1995	1996	1997
Livsforsikringsselskaper	9	9	10
Skadeforsikringsselskaper	53	52	53
Unit Linked-selskaper (selskaper for forsikring med investeringsvalg)	-	-	6
Lokale sjøtrygdslag	20	19	18
Forsikringsmeglere	22	44	40
Lokale brannkasser	38	39	39
EØS-filial og generalagentur ⁴	18	18	1
Private pensjonskasser	135	136	136
Private pensjonsfond	129	114	104
Kommunale pensjonskasser og -fond	32	31	29
Holdingselskaper	1995	1996	1997
Holdingselskaper	-	-	11
Verdipapirhandel	1995	1996	1997
Verdipapirforetak (tidligere fondsmeglerforetak)	32	34	61
Forvaltningsselskap for verdipapirfond	23	22	23
Prosjektmeglerforetak ²	13	11	-
Opsjonsforhandlerforetak ³	1	1	-
Eiendomsmegling	1995	1996	1997
Eiendomsmeglerforetak	318	348	381
Advokater med eiendomsmegling i egen praksis	917	918	944
Inkassovirksomhet	1995	1996	1997
Inkassoforetak	142	127	123
Revisorer	1995	1996	1997
Revisorer	3 769	3 942	4 058
Revisjonsselskap	413	448	468
Datasentraler			
Norsk Opsjonssentral (NOS)			
Verdipapirsentralen (VPS)			
Bankenes Betalingsentral (BBS)			
Fellesdata			

Kredittilsynet har også oppgaver i forhold til Regnskapsregisteret i Brønnøysund og Autorisasjonstyret for regnskapsførere.

Noter:

- 1) 16 med Oslobanken.
- 2) Forskrift om prosjektmeglerforetak ble opphevet 31.12.1996. Det foreligger følgelig ikke tall for denne gruppen i 1997.
- 3) Opsjonshandlerforetak er fra 01.07.1996 ikke lenger egen kategori, men inngår i verdipapirforetak.
- 4) Antall filialer i 1997 er basert på meldinger mottatt fra utenlandske tilsynsmyndigheter etter bestemmelser i henhold til EØS-avtalen.

Stedlig tilsyn

Det har vært holdt til sammen 66 inspeksjoner innenfor bransjene bank/finans, forsikring, pensjonskasser, forsikringsmeglere og bankeide data-sentraler. Antallet er lavere enn de to foregående årene, noe som bl.a. skyldes at det er overført ressurser til verdipapirområdet. To tredjedeler av inspeksjonene er relatert til banker. Inspeksjonsprogrammet for de bankene som følges opp kontinuerlig er gjennomført som planlagt. Disse bankene står for den vesentligste del av forvaltningskapitalen i banksektoren. Alle større livsforsikrings-selskaper har vært inspisert. Det har for øvrig vært holdt inspeksjoner i skadeforsikrings-selskaper, pensjonskasser, forsikringsmeglerforetak etter individuell vurdering av tilsynsenhetene.

På verdipapirsiden er antall stedlige tilsyn tilnærmet likt tallene for 1996. Det legges vesentlig vekt på gjennomgang av foretakenes ledelse og organisering i tilsynsarbeidet.

På eiendomsmevlings- og inkassosiden har forvaltningsoppgaver, særlig arbeid med godkjenning av nye eiendomsmevlerforetak, medført færre stedlige tilsyn i 1997 enn i 1996.

Når det gjelder stedlige tilsyn på revisorsiden, har tallet gått noe ned ettersom det ble satt inn relativt store ressurser mot slutten av året i forbindelse med tilsyn i de store revisjonsselskapene.

Tabell 7: Saker behandlet etter delegasjon fra Finansdepartementet

	Spare-banker			Forretnings-banker			Forsikrings-selskaper			Finansierings-selskaper			Pensjons-kasser			Morselskap i finanskons.
	1995	1996	1997	1995	1996	1997	1995	1996	1997	1995	1996	1997	1995	1996	1997	1997
Vedtekter	26	22	27	10	15	17	29	26	32	27	36	17	-	-	-	6
Ansvarlig kapital	6	8	9	8	8	11	4	3	9	10	8	8	93	42	71	5
Kontrollkomité			1			1				1	1		-	-	-	-
Representantanskap			1			1	1		1	4			-	-	-	-
Organisering		1	3		1	3		1	4	7			-	-	-	-

Det er i 1997 innvilget 12 søknader om forvalterregistrering. Ett foretak har opphørt som forvalter.

Tabell 8: Saker på regnskaps- og revisjonsområdet 1995 - 97

	1995	1996	1997
Dispensasjonssaker i tilknytning til aksjeloven og regnskapsloven	591	463	716
Klagesaker vedr. forsinkelsesavgift fra Brønnøysund	498	758	309
Dispensasjonssaker vedr. revisorer og revisjon	2	0	0
Saker om dispensasjon fra IT-forskriften	9	8	2
Klagesaker fra søkere om autorisasjon som regnskapsførere	6	80	53

Tabell 6: Antall stedlige tilsyn fordelt på institusjonstyper:

	1995	1996	1997
Banker/finans	57	50	40
Forsikring	18	14	14
Forsikringsmeglere	-	3	2
Pensjonskasser og fond	17	9	8
Verdipapirforetak ¹	32	15	19
Andre verdipapirinstitusjoner ²	15	11	11
Låne- og garantiformidlere	2	0	1
Eiendomsmevlere (ekskl. advokater)	59	43	23
Inkassoforetak	41	30	10
Revisorer	129	134	123
Datasentraler	-	2	2
Holdingselskaper	-	1	0

Noter:

- 1) Tidligere fondsmeglerforetak
- 2) Herunder forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Kapitalutvidelser

– Banker

Fire forretningsbanker fikk tillatelse til å utvide aksjekapitalen med 304,8 mill. kroner i 1997. Kjernekapitalutvidelsen utgjorde imidlertid 270 mill. kroner idet en av kapitalforhøyelsene ble gjennomført i form av fondsopplegg. I 1996 ble det gitt tillatelse til 3 forretningsbanker om å forhøye aksjekapitalen med 247,5 mill. kroner, og inkludert overkurs ble kjernekapitalen utvidet med i alt 417,5 mill. kroner.

Tre sparebanker fikk tillatelse til å utvide grunnfondsbeviskapitalen med inntil 240 mill. kroner. I 1996 ble 3 sparebanker gitt tillatelse til utvidelse av grunnfondsbeviskapitalen for 177,5 mill. kroner. I 1997 ble 6 sparebanker gitt tillatelse til å avsette av årsoverskuddet for 1996 til utjevningfondet. Det ble gitt 2 slike tillatelser i 1996.

13 banker, hvorav 6 sparebanker og 7 forretningsbanker, har fått adgang til å ta opp ansvarlig lån for inntil 8.124 mill. kroner. Tilsvarende tall for 1996 var 2.874 mill. kroner, fordelt på 5 sparebanker og 5 forretningsbanker.

– Forsikringsselskaper

3 livsforsikringsselskaper ble gitt tillatelse til å utvide aksjekapitalen med 200 millioner kroner. Ingen livsselskaper foretok aksjekapitalutvidelse i 1996. I 1997 har 2 skadeforsikringsselskaper fått godkjent aksjekapitalforhøyelser for inntil 44 mill. kroner. Ett Unit-Linked selskap har fått tillatelse til å forhøye aksjekapitalen med 7,5 mill. kroner. 1997 er første driftsår for disse selskapene. I 1996 ble ett skadeforsikringsselskap gitt tillatelse til å forhøye aksjekapitalen med 3 mill. kroner.

Ingen gjensidige forsikringsselskaper har foretatt utvidelse av garantikapitalen i 1997 eller i 1996.

Tre forsikringsselskaper, samtlige livsforsikringsselskaper, tok opp ansvarlig lånekapital i 1997 for inntil 1.286 mill. kroner. Tilsvarende tall for 1996 var 1.070 mill. kroner fordelt på ett skade- og ett livsforsikringsselskap.

– Finansieringsselskaper

I 1997 samtykket Kredittilsynet til aksjekapitalutvidelser og opptak av ansvarlig lånekapital i 8 finansieringsselskaper. Utvidelsene beløp seg til 938,8 mill. kroner, fordelt på 178,8 mill. kroner i aksjekapitalutvidelser og 760 mill. kroner ved opptak av ansvarlig lånekapital. I 1996 ble 8 finansieringsselskaper gitt tillatelse til kapitalforhøyelser med 325,9 mill. kroner hvorav aksjekapitalforhøyelser utgjorde 35,4 mill. kroner.

– Morselskap i finanskonsern

5 morselskaper i finanskonsern har fått tillatelse til å utvide den ansvarlige kapitalen med 2.440,5 mill. kroner i aksjekapital og 150 millioner i ansvarlig lånekapital. Medregnet overkurs ble kjernekapitalen utvidet med i alt 3.042 mill. kroner.

I 1996 foretok 3 morselskaper i finanskonsern kapitalutvidelse med omlag 308 mill. kroner i aksjekapital og 83 mill. kroner i ansvarlig lånekapital.

Filialetableringen og grenseoverskridende virksomhet i henhold til EØS-regelverket

I 1997 har to norske banker og ett finansieringsforetak meldt om grenseoverskridende virksomhet til andre EØS-stater. Fire banker og ett finansieringsforetak har meldt om filialetablering i Norge. Finansieringsforetaket er en konvertering fra datterselskap som skal gjennomføres i 1998. Videre er en banks filialetablering en videreføring av et representasjonskontor. Kredittilsynet har mottatt 14 nye meldinger om kredittinstitusjoner som ønsker å drive grenseoverskridende virksomhet, tre endringsmeldinger og en opphørsmelding.

I løpet av 1997 har ett norsk skadeforsikringsselskap etablert filial i annen EØS-stat. Tre norske skadeforsikringsselskaper har meldt om grenseoverskridende virksomhet. Fire forsikringsselskaper har etablert filial i Norge, hvorav ett også skal drive livsforsikring. Videre har 55 forsikringsselskaper meldt at de ønsker å tilby grenseoverskridende tjenester i Norge. Av disse er 6 tjenester innen livsforsikring. Ett skadeforsikringsselskap har meldt opphør av grenseoverskridende virksomhet i 1997.

**Øverst: «Blått landskap I», billedteppe, 100x200, 1990-2.
Eies av Luftforsvarets høgskole, Stavern.**

**I midten: «Blått landskap II», billedteppe, 100x200, 1990-2.
Eies av Luftforsvarets høgskole, Stavern.**

**Nederst: «Blått landskap III», billedteppe, 100x200, 1990-2.
Eies av Luftforsvarets høgskole, Stavern.**

Bank, finans og forsikring

Tilsynet med bank, finans og forsikring er tredelt. Foruten stedlig og dokumentbasert tilsyn, er Kredittilsynet tillagt forvaltnings- og utredningsoppgaver, samt regelverksarbeid.

Arbeidet med effektivisering av rapporteringen fra forsikringsbransjen og kredittinstitusjonene fortsatte i 1997

Tilsyn med soliditet og lønnsomhet

Kredittilsynet fører løpende tilsyn med at soliditets- og sikkerhetskrav er oppfylt. Dette gjelder kapitaldekningskrav for alle finansinstitusjoner, solvensmarginkrav for forsikringselskaper, samt likviditetskrav og begrensninger på aksje- og eiendomsbeholdninger for banker (jf. kapitlet «Aktuelle utviklingstrekk og analyser» foran).

For å modernisere og forenkle rapporteringen fra forsikringsbransjen til myndighetene har det fra 1996 vært arbeidet med å utvikle et rapporteringssystem slik at selskapene bare trenger å rapportere elektronisk til én database. Prosjektet er et samarbeid mellom Kredittilsynet, Statistisk sentralbyrå, Norges Bank og Norges Forsikringsforbund. Første ordinære rapportering etter det nye systemet blir første kvartal 1998. Det er i løpet av året også lagt ned betydelig arbeid i fortsatt effektivisering i rapportering av data fra kredittinstitusjonene. Det siktes mot at mest mulig av myndighetsrapporteringen fra banker, kredittforetak og finansieringsselskaper skjer maskinelt til én database. Kredittilsynet samarbeider med Statistisk sentralbyrå og Norges Bank om dette.

Makroøkonomisk overvåking

I arbeidet med makroøkonomisk overvåking fokuseres det på faren for stabilitetsproblemer i hele eller deler av finansnæringen. Makroprogrammet trekker på ressurser fra flere avdelinger i Kredittilsynet og supplerer det løpende tilsynet med enkeltinstitusjoner. Det er utarbeidet halvårlige rapporter til styret i Kredittilsynet, og rapportene er blitt drøftet i regelmessige møter med Norges Bank. Det makroøkonomiske overvåkingsarbeidet er også drøftet med de nordiske lands tilsynsmyndigheter. Finansdepartementet holdes orientert.

I makroprogrammet følges løpende indikatorer for utviklingen i finansiell sårbarhet i både finansiell sektor og i ikke-finansiell sektor (husholdninger og foretak). Utviklingen i disse sektorene vurderes i lys av utviklingen i norsk og internasjonal økonomi. Det pågår for øvrig en kontinuerlig prosess med utvikling av indikatorer for å fange opp pågående utviklingstrekk i finansmarkedene. I vurderingene av utsiktene framover legges det stor vekt på usikkerhet omkring den videre konjunkturutvikling og konsekvenser for finansnæringen. Det fokuseres også i programmet på strukturelle utviklingstrekk i finansnæringen. I 1997 ble det arrangert et seminar for nordiske tilsynsmyndigheter der

temaene var utviklingen i bankenes rentemarginer og nordiske husholdningers sparemønster. Innenfor programmet ble det også i løpet av 1997 sett nærmere på utenlandske institusjonelle investorer i det norske aksjemarkedet.

Tilsyn med finanskonserner

Den økende framveksten av finanskonserner har reist spørsmål om dagens oppfølging er oppdatert i forhold til utviklingen. De ulike elementene som skal inngå i tilsynet med finanskonserner har vært kartlagt og forbedringsmuligheter har blitt vurdert. Tilsynet med finanskonserner er organisert med team, der en inspektør har ansvar for konsernet som sådan, mens de øvrige dekker de ulike selskapene i gruppen. Tilsynet følger en plan der alle viktige funksjoner kontrolleres med jevne mellomrom.

– Organiseringen av kapitalforvaltningen i finanskonserner

Spesielt de store finanskonsernene har vært opptatt av å samle den forvaltningskompetansen som befinner seg i de ulike deler av konsernet for å høye kvaliteten av arbeidet, og for å spare kostnader. Dette gjelder særlig forvaltningen av verdipapirer, men også utlån og forvaltningen av fast eiendom. En slik situasjon reiser ulike spørsmål knyttet til regelverket på Kredittilsynets område. Kapitalforvaltningen må anses som en del av finansinstitusjonens kjernevirksomhet og kan derfor ikke settes bort til andre uten etter forståelse med konsesjonsgivende myndighet. Dette gjelder uavhengig av om finansinstitusjonen kjøper forvaltningstjenestene av et foretak i samme konsern eller av et foretak utenfor konsernet. Kredittilsynet har vært opptatt av at det må beholdes tilstrekkelig kompetanse i finansinstitusjonen til å sikre en forsvarlig styring og kontroll med forvaltningen. Videre må den som påtar seg forvaltningsoppgavene ha rettslig adgang til dette. I tilfeller der foretaket som utfører forvaltningsoppgaver for andre har kunder både i - og utenfor konsernet, har Kredittilsynet vært opptatt av å søke og hindre mulige interessekonflikter, og å sikre informasjonssperrer gjennom å knytte vilkår til de tillatelsene som måtte bli gitt.

Kredittilsynet har i 1997 behandlet en rekke større saker knyttet til mulige fusjoner og oppkjøp i finansinstitusjoner.

– Storebrand

Aker RGI ASA kjøpte våren 1997 en betydelig andel av preferanseaksjene i Storebrand ASA. Prefe-

ranseaksjene er i følge Storebrands vedtekter aksjer som kan innløses til en fastsatt pris på Storebrands ordinære generalforsamling i 1998 eller 1999. Blir de ikke innløst senest i 1999, omgjøres de til ordinære aksjer. Ifølge Storebrands vedtekter kan eiere av preferanseaksjer ikke delta i beslutningen om innløsning av disse aksjene, heller ikke ved å stemme for ordinære aksjer. Aker RGI reiste spørsmål om gyldigheten av denne vedtektsbestemmelsen. Striden stod om vedtektsbestemmelsene skulle forstås slik at preferansekapitalen heller ikke skulle regnes med i den representerte kapital i forhold til aksjelovens flertallskrav ved vedtekstendringer, og om en slik tolkning strider mot aksjeloven.

Storebrands vedtekter er godkjent av Kredittilsynet. På bakgrunn av den usikkerheten som oppstod om gyldigheten av vedtektsbestemmelsene om innløsningen av preferanseaksjene, foretok Kredittilsynet en nærmere vurdering av bestemmelsene. Kredittilsynet la til grunn at vedtektsbestemmelsen som fratar eiere av preferanseaksjer innflytelse i spørsmålet om innløsning i forhold til aksjeloven, må anses som en bestemmelse om inhabilitet ved beslutningen om innløsning. Kredittilsynet la til grunn at aksjeloven ikke setter forbud mot en slik habilitetsbestemmelse. Kredittilsynet fant derfor ikke grunnlag for å ta vedtaket om godkjenningen av Storebrands vedtekter opp til ny vurdering.

Kort tid forut for at Aker RGI kjøpte en betydelig andel av preferanseaksjene i Storebrand, kjøpte selskapets hovedaksjonær, Kjell Inge Røkke, gjennom to heleide aksjeselskaper, 10 prosent av aksjene i Storebrand. Det følger av finansieringsvirksomhetsloven at ingen kan eie mer enn 10 prosent av en finansinstitusjon. Kredittilsynet fant at Røkke på grunn av aksjesammensetningen hadde bestemmende innflytelse i Aker RGI, og at Aker RGI's aksjer i Storebrand måtte regnes likt med Røkkes aksjer, slik at de sammen ikke kunne eie mer enn 10 prosent av aksjene i Storebrand. Storebrand ble derfor pålagt å ikke godkjenne Aker RGI som aksjonær i selskapet, slik også styret i Storebrand hadde lagt til grunn. Vedtaket ble påklaget til Finansdepartementet som opprettholdt vedtaket.

Som en følge av dette vedtaket solgte Aker RGI sine aksjer i Storebrand, men sikret seg samtidig en tilbakekjøpsrett til aksjene gjennom opsjonsavtaler. Etter grundig behandling fant Kredittilsynet at disse opsjonsavtalene var i strid med de tidligere vedtak i saken og påla Aker RGI å avvike disse opsjonsavtalene. Vedtaket ble ikke påklaget, og Aker RGI har innrettet seg etter vedtaket.

– Sparebankgruppen AS' tilbud om kjøp av samtlige aksjer i Fokus Bank

Sparebankgruppen AS framsatte 14. april 1997 et frivillig overtakelsestilbud om kjøp av samtlige aksjer i Fokus Bank ASA. Budfristen ble forlenget tre ganger fram til 18. juli 1997. Kredittilsynet vurderte ikke den økonomiske risikoen de fire eierbankene i Sparebankgruppen påtok seg å ha vært urimelig.

Skadevirkningene for Fokus Bank i den innledende fasen ble ikke vurdert som så store at det alene gav grunnlag for å iverksette tiltak av tilsynsmessig karakter. En såvidt langvarig tilbudsperiode med usikkerhet kunne likevel gi grunnlag for bekymring for Fokus Banks forhold til kundegrupper, fundingsituasjon mv. samtidig som det etterhvert ble klart at Sparebankgruppen hadde små muligheter for å få tilstrekkelig tilslutning til sitt tilbud. Kredittilsynet anmodet derfor 16. juni 1997 Sparebankgruppen om å vurdere situasjonen med tanke på en tilbaketrekking av oppkjøpstilbudet.

Sparebankgruppen AS og selskapets eierbanker ervervet i forbindelse med gruppens oppkjøpsforsøk av Fokus Bank ASA ca. 10 prosent av aksjene i Fokus Bank ASA. I tillegg ervervet de rett til ytterligere erverv av Fokus-aksjer gjennom erverv av amerikanske kjøpsopsjoner. Sparebankgruppen AS trakk i slutten av juni 1997 tilbake det frivillige overtakelsestilbudet på samtlige aksjer i Fokus Bank ASA. Sparebankgruppen og eierbankene hadde fortsatt opsjoner på kjøp av 11.385.174 Fokus-aksjer. Dette tilsvarer ca. 17 prosent av samtlige aksjer.

På denne bakgrunn iverksatte Kredittilsynet en nærmere undersøkelse av om opsjonsavtalene var i strid med finansieringsvirksomhetsloven § 2-2, jf. § 2-6. Sparebankgruppen AS og eierbankene ble ved brev av 29. oktober 1997 varslet om at Kredittilsynet vurderte å pålegge opsjonsinnehaverne å unnlate å fornye opsjonsavtalene utover deres utløpsdatoer 1. desember 1997 og 24. februar 1998. Bakgrunnen for Kredittilsynets henvendelse var at gruppen fortsatt eide 10 prosent av aksjene i Fokus Bank ASA og i tillegg hadde langvarige opsjonsavtaler som kunne innløses når som helst i avtaleperioden. Opsjonsavtalene inngikk ikke lenger som et ledd i et forsøk på å erverve samtlige aksjer i Fokus Bank ASA. Sparebankgruppen AS erklærte på egne og eierbankenes vegne ved brev av 5. november 1997 at verken Sparebankgruppen AS eller dets eiere vil inneha amerikanske opsjoner på kjøp av aksjer i Fokus Bank ASA etter 24. februar 1998. Dette tok Kredittilsynet til etterretning. På denne bakgrunn ble undersøkelsen av disse opsjonsavtalene avsluttet uten behov for pålegg overfor Sparebankgruppen AS eller deres eiere.

– Konsernmodell DnB-Vital

I henhold til vilkår satt av Finansdepartementet i tilknytning til ervervet av Vital Forsikring har Den norske Bank søkt om å få godkjent organiseringen av konsernet. DnB ønsker å videreføre dagens konsernstruktur, det vil si at banken er konsernspiss og eier av Vital gjennom et mellomliggende holdingselskap. Kredittilsynet har behandlet søknaden og har tilrådd at departementet stiller krav om at DnB-konsernet må organiseres etter en holdingmodell. Kredittilsynet har særlig lagt vekt på lovgrunnlaget og tilsynsmessige forhold, herunder soliditetsbetraktninger. Søknaden er til behandling i Finansdepartementet.

Kredittilsynet har i løpet av 1997 behandlet en rekke større saker knyttet til mulige fusjoner og oppkjøp i finansinstitusjoner

Finansdepartementet fastsatte i 1997 ny forskrift om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA)

Seks forsikringselskaper fikk etter søknad i 1997 tillatelse til å opprette egne selskaper for forsikringsprodukter med investeringsvalg (Unit Linked-selskaper)

– DnBs erverv av BN-bank

Den norske Bank søkte i mai 1997 om tillatelse til å erverve Bolig- og Næringsbanken (BN-Bank). Kredittilsynet har ikke funnet at hensynet til konkurransen på finansmarkedet eller strukturpolitiske forhold er til hinder for at tillatelse gis, og har derfor tilrådd at Finansdepartementet gir konsesjon. Etter Kredittilsynets oppfatning bør det stilles som vilkår at det utarbeides en plan med sikte på at DnBs kjernekapital etter ervervet skal bringes opp på samme nivå som pr. 31. desember 1996 innen en nærmere angitt frist. Finansinstitusjonsloven er til hinder for at en bank kan eie en annen bank. Kredittilsynet har imidlertid tilrådd at det gis dispensasjon i en periode på ett år. Denne fristen forlenges hvis DnB søker om tillatelse til å omgjøre BN-Bank til et finansieringsforetak.

Nye pensjonsspareformer

Finansdepartementet fastsatte 25. september 1997 ny forskrift om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA). Forskriften er basert på Stortingets behandling av IPA-ordningen i juni 1997. Forskriften erstatter den tidligere forskriften om egen pensjonsforsikring etter skatteloven og innebærer at inntektsfradraget i henhold til skattelovens § 44 annet ledd nr. 1 utvides til også å omfatte nærmere angitte produkter som tilbys av banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond. IPA kan tilbys både som pensjonsforsikring og pensjonssparing. Pensjonssparing kan tilbys av forsikringselskaper, banker og verdipapirfond. Pensjonsforsikring kan tilbys av forsikringselskaper, bl.a. som livsforsikring med investeringsvalg (Unit Linked). Kredittilsynet har bistått departementet i forbindelse med forskriftsutformingen.

– Unit Linked-selskaper

Etter endringene av regelverket som gjorde det mulig å etablere livsforsikringselskaper med investeringsvalg, bad Kredittilsynet vinteren 1997 om at de livselskapene som ønsket å etablere slike spesialselskaper fremmet søknad til slik tid at de kunne behandles og fremmes overfor Finansdepartementet samlet. Det er ikke adgang til å tilby disse produktene på annen måte enn gjennom etablering av egne selskaper. Seks selskaper fremmet søknad om å etablere slike Unit Linked-selskaper. Finansdepartementet har gitt konsesjon til disse selskapene. Kredittilsynet har utover høsten hatt en nærmere oppfølging av etableringen av disse selskapene, godkjent vedtekter, gjennomgått selskapenes produktmeldinger, etc.

Tabell 9: Selskaper som har søkt og fått konsesjon for opprettelse av United Linked-selskaper

Søkers navn	Navn på nytt selskap
Christiania Forsikring AS	K-Fondsforsikring AS
David Livsforsikring AS	SpareBank 1 Fondsforsikring AS
Gjensidige Livsforsikring	Gjensidige Investeringsvalg Forsikring AS
Samvirkegruppen AS (nå Landsbanken Samvirkegruppen AS)	Samvirke Fondsforsikring AS
Storebrand ASA	Storebrand Fondsforsikring AS
Vital Forsikring Holding AS	Vital Fondsforsikring AS

Teknologiske utfordringer - IT-tilsyn

Det er gjennomført særskilt IT-tilsyn ved noen av de største institusjonene. Tilsynskonseptet, som fokuserer på administrasjon, utvikling, drift og vedlikehold av de sentrale systemene, ble introdusert i 1996 og er i løpet av året blitt videreutviklet. Det er også utarbeidet et standardisert program for oppfølging av IT-området i de mellomstore og mindre institusjonene. Dette programmet blir iverksatt som en del av det ordinære tilsynet fra 1998.

I lys av den sterke teknologiske utviklingen innen finanssektoren, som har konsekvenser både for produktutforming og distribusjon, er Kredittilsynets ressurser på IT-området styrket. Risikovurderinger og overvåking av den teknologiske infrastrukturen i finansmarkedet vil bli prioritert, parallelt med utvikling og forvaltning av regelverket på dette området.

Tilsyn med markedsrisiko

Kapitaldekningsreglene for markedsrisiko, den såkalte CAD-forskriften¹⁾, ble fastsatt 17. juli 1996. Kredittinstitusjoner med et visst nivå på den såkalte handelsporteføljen pålegges, ut fra et relativt detaljert og teknisk regelverk, å beregne kapitalkrav for å dekke risiko for tap på grunn av verdiendringer i denne porteføljen. Institusjonene har fra og med fjerde kvartal 1996 foretatt rapportering etter CAD-forskriften, mens kredittinstitusjoner som har relativt små handelsporteføljer, fremdeles kan rapportere etter kapitaldekningsforskriften. For samtlige institusjoner er det imidlertid krav om at valutaposisjonsrisiko for hele virksomheten skal rapporteres etter reglene om dette i CAD-forskriften.

Resultatene fra rapporteringen viser at kredittinstitusjonenes markedsrisiko er meget moderat målt i forhold til kredittrisikoen i institusjonenes øvrige virksomhet.

Omlag 80 prosent av forretningsbankene har rapportert virksomheten i handelsporteføljen etter CAD-forskriftens regler. For disse bankene utgjør posisjonsrisiko knyttet til gjeldsinstrumenter over halvparten av beregningsgrunnlaget for handelsporteføljen (inkl. valutarisiko), mens det er motpartsrisiko, hovedsakelig i forbindelse med OTC-derivater²⁾, som utgjør mesteparten av øvrig markedsrisiko.

Kun ca. 15 prosent av sparebankene har rapportert virksomheten i handelsporteføljen etter CAD-forskriftens regler, men denne gruppen står for ca. 70 prosent av sparebankenes samlede beregningsgrunnlag. Sparebankenes beregningsgrunnlag for handelsporteføljen (inkl. valutarisiko) utgjør en enda mindre andel av samlet beregningsgrunnlag enn det gjør for forretningsbanker, og for sparebankene er posisjonsrisikoen for egenkapital- og gjeldsinstru-

Noter:

- 1) CAD = Capital Adequacy Directive
- 2) OTC = Over the Counter

menter omtrent like store og samlet de elementer som utgjør det vesentlige for handelsporteføljen.

For å få et bilde av hvilke konsekvenser det nye regelverket har hatt for kapitaldekningen, ble 9 av de største bankene bedt om å foreta beregning av kapitaldekningsprosenten også etter regelverket før iverksettelsen av CAD-forskriften for andre kvartal 1997. De 9 bankene hadde en gjennomsnittlig kapitaldekning på 11,0 prosent etter de gjeldende regler. Ved beregninger etter de tidligere reglene, ble kapitaldekningen 11,2 prosent. Innføringen av CAD-kravene fører altså til at bankene må styrke kapitaldekningen med 0,2 prosent for å holde det samme nivået i forhold til minstekravene.

For å få en bedre statistikk over ulike grupper av tilsynsenheters virksomhet i derivatmarkedene arbeider Kredittilsynet med et opplegg for rapportering av utstående derivatposisjoner for kredittinstitusjoner, verdipapirforetak, forsikringsselskaper og pensjonskasser. Rapporteringen vil i stor grad bli basert på en felles anbefaling fra Baselkomiteen for banktilsyn og den tekniske komiteen i the International Organisation for Securities Commissions (IOSCO) og vil bli iverksatt i løpet av første halvår 1998.

Forvaltning av regelverket og regelverksutvikling

Lov om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon mv. av finansinstitusjoner trådte i kraft 1. januar 1997. Loven sikrer at alle innskudd i norske banker er garantert opp til 2 mill. kroner pr. innskyter pr. bank. Loven åpner for at filialer av utenlandske banker slutter seg til ordningen på frivillig grunnlag. Ordningen med to separate fond for henholdsvis sparebankene og forretningsbankene opprettholdes. Bankene betaler bidrag til sikringsfondene basert på sin risikovektede forvaltningskapital, samlede innskudd og kjernekapitaldekning. Kredittilsynet har bistått Finansdepartementet med å utarbeide forskrift om ikrafttredelse, overgangsregler og avgifter m.m. For begge sikringsfondene er det nå utarbeidet og godkjent vedtekter.

Forskrift om tilsyn og kontroll med kredittinstitusjoners og verdipapirforetaks store engasjementer ble fastsatt 23. april 1997. Kredittilsynets utkast til forskrift ble avgitt til Finansdepartementet 19. april 1994. Forskriften fastsetter at institusjonene ikke kan ha engasjement mot én kunde som overstiger 25 prosent av sin ansvarlige kapital. Forskriften inneholder også grenser for institusjonenes samlede beholdning av store engasjementer. Et engasjement er definert som stort hvis det utgjør 10 prosent eller mer av den ansvarlige kapital. Kredittilsynet sendte i september et utkast til rapporteringsskjema for store engasjementer ut på høring til de aktuelle bransjeorganisasjonene. Samtidig ble rapporteringsskjemaet sendt ut til de største forretningsbankene, sparebankene, finansieringsselskapene, kredittforetakene og verdipapirforetakene med sikte på testrapportering for tredje kvartal 1997. Forskrift om rapportering av kredittinstitusjoners og verdipapirforetaks store engasjementer ble

fastsatt 10. desember 1997. Alle institusjoner som er omfattet av regelverket rapporterer fra fjerde kvartal 1997.

Det er innført lempeligere regler for engasjementer med selskaper som inngår i samme konsern. For engasjementer mellom mor- og datterselskaper er grensen i realiteten opphevet. Forskriften er ikke gjort gjeldende for forsikringsselskaper. Kredittilsynet har ved flere anledninger understreket det uheldige ved disse forholdene og advart mot de løsninger Finansdepartementet til sist valgte.

Ved endring av verdipapirhandelloven i juni 1997 ble det skapt nødvendig juridisk avklaring for å kunne la motregningsavtaler få virkning ved beregning av kapitaldekningskrav for finansinstitusjoner og verdipapirforetak. Med bakgrunn i loven endringen har Kredittilsynet fremmet forslag til endring av kapitaldekningsregelverket som innebærer iverksettelse av det såkalte nettingdirektivet. Motregningsavtaler reduserer kredittrisikoen ved handel i OTC-derivater, og de foreslåtte endringene i kapitaldekningsreglene tar hensyn til denne reduserte risikoen ved at det er netto fordringsposisjon overfor motparten som legges til grunn ved beregning av kapitalkravet.

I forskrift av 18. september 1995 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling inndeles forsikring i et nærmere bestemt antall klasser. Forskriften er tilpasset EUs rådsdirektiv 79/267/EØF, artikkel 1 og vedlegget. Kredittilsynet har i 1997 fullført arbeidet med gjennomføringen av forskriften for forsikringsselskapene. Kredittilsynet har i løpet av året dessuten oppdatert livsforsikringsselskapenes konsesjoner i forhold til inndelingen i rådsdirektivet, jf. forskrift av 18. september 1995 om inndeling i forsikringsklasser som grunnlag for konsesjonstildeling § 2. De gjeldende konsesjoner ble antatt å ligge innenfor livsforsikringsklasse I. Selskapene måtte dermed søke konsesjon for alle andre klasser på ny. Det var i første omgang kun aktuelt for selskapene å søke konsesjon for klasse V - forvaltning av pensjonskassers midler. Kredittilsynet har i løpet av 1997 vedtatt retningslinjer for behandlingen av disse sakene. Kredittilsynet har for øvrig behandlet sju søknader om konsesjon for klasse VI - kapitaliseringsprodukter.

Norge iverksatte i løpet av 1997 de siste deler av tredjegenasjonsdirektivene på både skadeforsikring og livsforsikring. Kravene i EUs regelverk på forsikringssiden er dermed fullt ut oppfylt i den norske lovgivningen på dette området. Finansdepartementet fastsatte den 23. april 1997 ny forskrift om forsikringsselskapers kapitalforvaltning. Kredittilsynet sendte sin tilråding til departementet 13. juni 1994. Den nye forskriften innebærer en tilpassning til EUs regelverk. Kredittilsynet har i den forbindelse arbeidet med enkelte tolkingsspørsmål og utarbeidet et utkast til rundskriv. Dette vil bli sendt ut tidlig i 1998.

Finansdepartementet fastsatte 15. september 1997 ny forskrift om premier og forsikringsfond i livsfor-

Lov om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon mv. trådte i kraft 1. januar 1997. Loven sikrer at alle innskudd i norske banker er garantert opp til 2 mill. kroner pr. innskyter pr. bank

sikring. Forslaget fra Kredittilsynet ble sendt til departementet 13. juni 1994. Forskriften avløser den tidligere forskrift om premier i livsforsikring og gir samtidig en formalisering av de krav som EUs livsforsikringsdirektiver stiller til såvel premiesetting som forsikringstekniske avsetninger i livsforsikring.

I forskrift om forsikringsselskapers kapitalforvaltning er det satt en grense på 20 prosent av forsikringsselskapenes forsikringsmessige avsetninger som kan plasseres i aksjer. Et forslag fra Finansdepartementet om å revurdere denne regelen er sendt på høring høsten 1997 med høringsfrist i januar 1998. Kredittilsynet mener grensen bør heves til 35 prosent.

Kredittilsynet har i løpet av 1997 videreført arbeidet med et tilsynsopplegg for forsikringsmeglerforetak. Det ble i 1997 behandlet et betydelig antall saker i forbindelse med forskriften om forsikringsmegling av 24. november 1995.

Kredittilsynet har også i 1997 lagt ned et betydelig arbeid i oppfølging og analyse av de store skadeforsikringsselskapenes forsikringstekniske avsetninger og ansvarlige kapital.

Arbeidet i Det tekniske beregningsutvalg innen skadeforsikring fortsatte i 1997 i samsvar med utvalgets mandat. I denne perioden har Beregningsutvalget spesielt vært opptatt av å videreutvikle metodene for beregning av minstekrav til tekniske avsetninger for yrkesskadeforsikringer. I denne forbindelse har utvalget spesielt fått i oppdrag å utarbeide et system for å skille mellom yrkesulykker og yrkessykdommer i regnskap og avsetninger, samt å vurdere mulighetene for å forbedre metoden for beregning av refusjon til Rikstrygdeverket.

Kredittilsynet stod i mars 1997 som arrangør for det avsluttende møtet i den såkalte Müller-gruppen, nedsett av EUs forsikringstilsynskonferanse. Gruppen, som har hatt som oppgave å legge fram forslag til oppdatering/modernisering av EUs solvensmarginregelverk, la fram sin endelige rapport på forsikringstilsynskonferansen i Dublin i april 1997. En ekspertgruppe under EU-kommisjonen som har videreført arbeidet, forventes å legge fram forslag til revidering av solvensmarginregelverket i løpet av våren 1998.

Kredittilsynet har også i 1997 behandlet et betydelig antall saker i henhold til forskrift av 28. juni 1968 om private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven. Det er i løpet av 1997 avviklet 3 pensjonskasser (deriblant én kommunal pensjonskasse) og 7 pensjonsfond.

I 1996 rettet Oslo kommune en henvendelse til Finansdepartementet om Oslo Kommunale Pensjonskasse var en pensjonskasse i henhold til forsikringsvirksomhetsloven og dermed underlagt pensjonskasseforskriften. Oslo kommune hevdet at pensjonskassen ikke er underlagt forsikringsvirksomhetsloven, og at kommunen dermed måtte stå fritt i om de ville bygge opp pensjonsordningen for de kommuneansatte på en forsikringsteknisk måte.

Kredittilsynet har foretatt en grundig vurdering av Oslo Kommunale Pensjonskasse og har overfor Finansdepartementet konkludert med at Oslo Kommunale Pensjonskasse i likhet med alle andre kommunale pensjonskasser må anses som en pensjonskasse etter forsikringsvirksomhetsloven.

Den såkalte flytteforskriften i livsforsikring angir at fristen for overføring av midler er fra to til åtte måneder, avhengig av størrelsen på de midler som skal overføres. Videre heter det at overføring skal skje tidligst fra det tidspunkt forsikringen opphører. Det er reist spørsmål om et livsforsikringsselskap kan fastsette en flyttefrist som avviker fra forskriften. Bakgrunnen er at Kommunal Landspensjonskasses pensjonsordninger i sine vilkår har adgang til oppsigelse av avtalen med ett års frist til opphør ved kalenderårets utgang. Kredittilsynet har derfor tatt opp med Finansdepartementet hvorvidt hensynet bak flytteretten for forsikringstakere taler for en harmonisering av reglene om oppsigelsesfrister i forsikringsavtaleloven og reglene om oppgjørfrister i flytteforskriften. Det er fremmet et endringsforslag i flytteforskriften som innebærer at det ikke kan fastsettes lengre oppsigelsesfrister i forsikringsvilkår eller forsikringsavtale enn det som er bestemt i forskriften. Forslaget ble sendt på høring i september 1997.

- Lov om foretakspensjon

Kredittilsynets styreleder, professor dr. juris Erling Selvig, er leder for et regjeringsoppnevnt utvalg som utreder forslag til ny lov om foretakspensjon. Kredittilsynet er i tillegg representert med to medlemmer og en sekretær. Loven skal blant annet avløse forskrift av 28. juni 1968 om private tjenestepensjonsordninger etter skatteloven. Utvalget skulle opprinnelig ha avgitt sin innstilling i januar 1997, men problemstillingene har vist seg å være både flere og mer komplekse enn forutsatt, og fristen for utvalgets arbeid er på denne bakgrunn forlenget. Utvalget antas å avgitt sin innstilling i februar 1998.

- Forskrift om beregning av skattepliktig del av livrenter

Unit Linked-selskapene har hovedsakelig benyttet sine konsesjoner til å tilby livrenteforsikringer i henhold til forskrift av 21. desember 1990 om beregning av skattepliktig del av livrenter. Dette, i tillegg til økt salg av livrenteforsikring i de etablerte livsforsikringsselskapene, har aksentuert behovet for en gjennomgang av de produkter som tilbys i markedet, med sikte på å avdekke om de oppfyller forskriften og slik er berettiget til den gunstige beskatningsform som hjemles i skatteloven § 42 sjuende ledd. Kredittilsynet har i 1997 hatt utstrakt korrespondanse med enkeltsselskaper om slike forhold, og er også blitt bedt av Finansdepartementet om en gjennomgang av forskriften og produktene på bred basis.

- Kostnader i livsforsikring

Kredittilsynet oversendte 14. februar 1997 en omfattende rapport om kostnadsforholdene i norsk livsforsikring til Finansdepartementet. Rapporten, som ble initiert av departementet i 1995, er bredt

anlagt, men fokuserer likevel sterkest på behovet for en revurdering av kravet om at alle etableringskostnader skal betales ved kontraktsinngåelse (jf. forskriften til forsikringsvirksomhetslovens § 7-5). Begrunnelsen er dels at man da vil unngå en uheldig krysssubsidierting og dels vil det gjøre det mer attraktivt å spare langsiktig i livsforsikring.

- Ny lovgivning om garantiordninger

Kredittilsynet oversendte i september 1997 forslag til nye regler for garantiordning innen forsikring til Finansdepartementet. Forslaget innskrenker ordningens virkeområde i forhold til Banklovkomisjonens utredning om sikringsordninger. Etter Kre-

dittilsynets forslag er ordningen forsøkt begrenset til å dekke forsikringer tegnet av privatpersoner og mindre og mellomstore bedrifter.

- Skade- og kredittforsikringssekskapenes garantiordninger

Kredittilsynet er sekretariat for styrene i henholdsvis Skadeforsikringssekskapenes garantiordning og Kredittforsikringssekskapenes garantiordning. Skadeforsikringssekskapenes garantiordning fikk i 1997 Høyesteretts medhold i at reassuransekrav ikke gis fortrinnsrett på linje med direkte forsikringskrav.

«Tecum principium», billedteppe, 150 x 100, 1983.
Privat eier.

Regnskap

Kredittilsynet har ansvaret for utarbeidelse og à jourhold av regnskapsregelverk for bank og forsikring, da disse institusjoner er unntatt visse bestemmelser i regnskapsloven. Dessuten utarbeides det etter behov utfyllende retningslinjer for regnskapsførelse for Kredittilsynets øvrige tilsynsenheter. Kredittilsynet har videre en rekke forvaltningsoppgaver innen generell regnskapsvirksomhet, med blant annet dispensering i forhold til regnskapsloven og løssbladforskriften.

Kredittilsynet har i 1997 videreført sitt arbeid i tilknytning til regnskapsmessig behandling av finansielle derivater. Som resultat av dette arbeidet er det utarbeidet en rapport om gjeldende regelverk på dette området i Norge og internasjonalt. Rapporten kommenterer utviklingstrekk og hvor Norge står i denne sammenheng. I mars måned ble det avholdt et seminar hvor bl.a representanter fra FASB, ASB og IASC¹⁾ deltok. Utredningen er distribuert som særtrykk.

Utredningen om regnskapsmessig behandling av utlånstap ventes sluttført i 1998. Utredningen vil kunne legges til grunn for en drøfting av tapsforskriften og alternative prinsipper. Norske regler på området er godt i overensstemmelse med de aksepterte regnskapsstandarder, slik at man neppe kan vente endringer av vesentlig betydning. Dette er imidlertid et felt som er under debatt også internasjonalt, slik at det er viktig for Kredittilsynet å være à jour med utviklingen.

Regnskapsregelverket for bank og forsikring er på enkelte områder ikke sammenfallende. Dette gjelder for eksempel vurderingsregler og presentasjon. Dette skaper uklarheter i forbindelse med regnskapsavleggelsen i konserner hvor begge virksomheter inngår. I lys av utviklingen mot blandede finanskonserner i finansmarkedet arbeider Kredittilsynet med et nytt regelverk for denne type konserner. Dette er også del av Kredittilsynets arbeid med å vurdere nødvendige endringer i regnskapsregelverket på finanssektoren generelt som ventes å følge av ny regnskapslov.

Kredittilsynet har merket seg en markert økning av dispensasjonssøknader fra bestemmelser i regnskapsloven. Dette henger sammen med økt internasjonalisering og den teknologiske utviklingen, og gjelder spesielt søknader om regnskapsføring i utlandet, regnskapsføring i utenlandsk valuta og oppbevaring av regnskapsmateriell. Ut over dette har Kredittilsynet

mottatt et økende antall forespørsler om lovligheten av nye elektroniske systemer for regnskapsføring.

I egenskap av å være tilsynsorgan for Autorisasjonsstyret for regnskapsførere, framførte Kredittilsynet i 1996 kritikk av gjennomføringen av autorisasjonsordningen og tilknyttede forvaltningsoppgaver. I 1997 konkluderer Kredittilsynet med at virksomheten på flere punkter er under bedring, men bemerker at det fortsatt ikke er funnet permanent løsning på viktige forhold i tilknytning til regnskapsførerregisteret, og at tilsyn med regnskapsførerne ikke er iverksatt. Det er i 1997 behandlet 53 klager på Autorisasjonsstyrets vedtak i enkeltsaker. Av disse er 4 saker omgjort.

På grunnlag av høringsnotatet fra Finansdepartementet har Kredittilsynet avgitt en omfattende høringsuttalelse om autorisasjonsordningens framtid.

Styreformannen i de selskaper som innleverer sine regnskaper for sent til Regnskapsførerregisteret har siden 1990 blitt ilagt et forsinkelsesgebyr. Kredittilsynet har i 1997 behandlet 309 klager på Regnskapsregisterets vedtak om slike gebyrer. Av disse har 17 fått medhold. Fra Kredittilsynets side er det foreslått at man i sammenheng med ny regnskapslovgivning åpner for større bruk av skjønn i forbindelse med behandlingen av de enkelte saker.

Hvitvasking

1. januar 1997 ble plikten til å undersøke og rapportere mistenkelige transaksjoner til ØKOKRIM utvidet til å omfatte Norges Bank, Postbanken, forvaltningsselskap for verdipapirfond, verdipapirforetak, forsikringsmeglerforetak, prosjektmeglerforetak, valutameglerforetak og en del andre. Rapporteringsplikten ble også utvidet til å gjelde mistenkelige transaksjoner med tilknytning til utbytte av alle straffbare handlinger med mindre det var grunn til å tro at utbyttet stammet fra én eller flere handlinger som etter loven ikke kunne gi høyere straff enn fengsel i 6 måneder. I 1997 har institusjonene foretatt 727 rapporteringer til ØKOKRIM om mistenkelige transaksjoner. Dette er en økning på 563 rapporteringer i forhold til 164 rapporteringer i 1996. Økningen må ses i sammenheng med at rapporteringsplikten er utvidet og at flere institusjoner i 1997 har vært underlagt rapporteringsplikten. Et forholdsvis stort antall av rapporteringene kommer fra forretningsbankene. Enkelte institusjoner er innkalt til Kredittilsynet for å gi en nærmere orientering om rutiner i forbindelse med rapportering av mistenkelige transaksjoner. Kredittilsynet vil ha økt fokus på uforholdsmessigheter i institusjonenes rapporteringer til ØKOKRIM.

Plikten til å undersøke og rapportere mistenkelige transaksjoner ble utvidet i 1997 og resulterte i en sterk økning i antall rapporteringer

Noter:

- 1) FASB = Financial Accounting Standard Board (USA)
ASB = Accounting Standards Board (England)
IASB = International Accounting Standards Committee (Internasjonal)

«La mento di Olympia», billedteppe, 150 x 100, 1983.
Eies av Telemobil, Oslo.

Revisjon

Tilsynet med revisorer innebærer tilsyn med registrerte og statsautoriserte revisorer, samt revisjonsselskaper, som står oppført i revisorregisteret. Tilsynet omfatter kontroll av om virksomheten drives i henhold til krav i lov, forskrift og vedtatte revisjonsstandarder (god revisjonsskikk). Kredittilsynet har dessuten ansvaret for bevilling av revisorer og føring av revisorregisteret.

Det er gjennomført et allsidig tilsyn med revisorer og revisjonsvirksomhet. I tillegg til et relativt omfattende tilsyn med de grupperinger hvor en erfaringsmessig finner svak revisjon, er det gjennomført tilsyn som ledd i behandling av klager på enkeltrevisorer. Antall klager på revisorer har økt fra 16 i 1996 til 29 i 1997, men er fortsatt på et vesentlig lavere nivå enn for få år tilbake. Kredittilsynet har ellers påbegynt et større generelt tilsyn med de største revisjonsselskapene. Disse selskapene driver en mangfoldig virksomhet og spiller etterhvert en viktig rolle i samfunnsøkonomien. Dette spesielle prosjektet forventes avsluttet i løpet av 1998.

Statistikken over vedtak går fram av tabell 10. Det er i denne forbindelse naturlig å gjøre oppmerksom på at vedtakene som berører registrerte revisorer i det alt vesentlige gjelder revisorer på overgangsordning. Ellers er det fortsatt slik at et høyt antall revisorer frivillig innleverer sin bevilling etter varsel om tilsyn. Dette har igjen sammenheng med at de svakeste revisorgrupperingene er prioritert.

Tabell 10: Vedtak 1995 - 1997 fordelt på statsautoriserte og registrerte revisorer

	Fratatt bevilling		Streng irettesettelse		Irettesettelse /kritikk		Sum		Tilfredsstillende/merknad *		Total sum
	SR	RR	SR	RR	SR	RR	SR	RR	SR	RR	
1995	0	6	5	20	4	4	9	30	34	35	108
1996	0	3	5	20	4	6	9	29	31	60	129
1997	0	9	4	18	2	6	6	33	26	36	101

* Merk at Kredittilsynets merknader til revisor i forbindelse med tilsyn er medtatt her. Årsaken er at merknader ikke er å anse som en sanksjon. Dette innebærer en endring i forhold til tidligere presentasjon av statistikken.

Det er for øvrig gjennomført ett dokumentbasert tilsyn. Formålene med tilsynsformen er å etablere grunnlag for innretning og gjennomføring av stedlige inspeksjoner, samt gi grunnlag for utlikning av Kredittilsynets utgifter (revisoravgift). I tillegg gir det verdifull informasjon om den norske revisorstanden og hva slags virksomhet som utøves, herunder selskapsorganisering og eierstruktur.

Utredningen med forslag til ny revisorlov ble framlagt i januar. Kredittilsynet avgav i denne forbindelse en omfattende høringsuttalelse, hvor det bl.a. foreslås å ta ut lovforslagets to kapitler om tilsyn med revisorer, slik at tilsynsloven alene blir hjemmelsgrunnlag for dette tilsynet.

Høringsuttalelsen går ellers mot forslaget om at Kredittilsynet skal være klageinstans for brukerne av revisjonstjenester, idet overvåkingen av revisorstanden fortsatt bør være en ren tilsynsoppgave. Også forslaget om opprettelse av en frittstående revisornemnd går Kredittilsynet imot, da Finansdepartementet prinsipielt bør være overordnet myndighet og klageinstans i denne sammenheng. I det øvrige gir Kredittilsynet sin tilslutning til den framlagte revisorlovutredningen.

Forslag til ny revisorlov ble lagt fram i januar 1997

«Historien», billedteppe, 280 x 130, 1985.
Eies av Østfold Fylkeskommune.

Verdipapirhandel

Tilsynet med verdipapirmarkedet består av tilsyn med institusjoner, deres økonomiske stilling og atferd i markedet, samt med at øvrige markedsregler overholdes av aktørene.

Hovedprioriteringer

Arbeidet på verdipapirrådet ble i 1997 styrket gjennom opprettelse av fire nye stillinger på seniornivå og intern kompetanseoverføring. De nye stillingene er tillagt særlig oppfølgingsansvar for henholdsvis stedlig tilsyn, dokumentbasert tilsyn, forvaltningsoppgaver og tilsyn med overholdelse av inside- og kursmanipulasjonsreglene, samt visse andre markedsregler. Denne styrkingen er gjennomført for å påse at samtlige av Kredittilsynets oppgaver på verdipapirrådet blir gitt tilstrekkelig prioritet og oppmerksomhet også i perioder med sterkt arbeidspress.

Verdipapirforetak:

Ny lovgivning med forskrifter, herunder endringer med senere års regelendringer

– Konesjonsregler

Stortinget vedtok endring av verdipapirhandelloven 7. juni 1996. Endringen medførte at et nytt sett av rammebetingelser ble etablert for bankenes virksomhet knyttet til valuta- og rentederivater og de tidligere fondsmeglerforetakenes virksomhet. Reglene trådte i kraft 31. desember 1996 med visse overgangsregler.

Lovendringen innebar bl.a. at alle eksisterende foretak måtte søke om konsesjon for den virksomheten de skulle drive. Konsesjonsbehandlingen for de eksisterende foretakene ble sluttbehandlet våren 1997. Videre ble 32 nye foretak gitt konsesjon som verdipapirforetak i løpet av 1997. Virksomheten i 5 verdipapirforetak opphørte i løpet av året.

– Virksomhetsregler

Lovens virksomhetsbestemmelser trådte i kraft 31. desember 1996. Endringene innebar bl. a. at foretak med konsesjon som verdipapirforetak fikk:

- Større adgang til egenhandel
- Adgang til «shortsalg» - salg av verdipapirer en ikke eier
- Mulighet for lån av finansielle instrumenter
- Adgang til kredittgivning innen visse rammer

Denne liberaliseringen motsvares langt på vei av følgende lovpålagte krav og garantier:

- Kapitalkrav
- Krav om at styret, ledelse og betydelige aksjonærer er egnet
- Krav om rutiner og intern organisering
- Garanti av hensyn til investorene

Stortinget fastsatte ny lov om verdipapirhandel 19. juni 1997. Loven trådte i kraft 1. desember 1997. Finansdepartementet gav 7. november 1997 forskrift med overgangsbestemmelser.

Loven viderefører de endringer som ble gjennomført i 1996 og innebærer videre endringer i reglene om insidehandel, meldeplikt, flaggingsplikt, tilbudsplikt, prospektkrav, derivathandel og tilsyn, samt nye regler om markedsmanipulasjon og motregning (avregning/netting) av enkelte typer derivatkontrakter.

Forskrifter fastsatt i 1997 med hjemmel i verdipapirhandelloven:

18.03.97

Forskrift om kvartalsoppgave for verdipapirforetak (fastsatt av Kredittilsynet)

23.04.97

Forskrift om tilsyn og kontroll med kredittinstitusjoner og verdipapirforetaks store engasjementer (fastsatt av Finansdepartementet)

11.06.97

Forskrift om minstekrav til internregler for verdipapirforetak, finansinstitusjoner mv. om egenhandel i finansielle instrumenter for visse ansatte (fastsatt av Kredittilsynet)

I tillegg er forskrift om klargjøring av kontrollansvar, dokumentasjon og bekreftelse av den interne kontroll utvidet til også å gjelde verdipapirforetak og forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Arbeidet med egenhandelregelverket

På bakgrunn av de forhold som ble avdekket i forbindelse med R.S. Platou Securities AS' tilretteleggeroppdrag ved emisjonen i Norwegian Applied Technology (NAT), bad Finansdepartementet ved brev av 27. februar 1997 Kredittilsynet utrede behovet for såvel kortsiktige som mer varige tiltak i forhold til ansattes egenhandel, herunder ulike interessekonflikter, spørsmål om særfordeler i kraft av stilling og spørsmål om misbruk av informasjon mottatt i kraft av stilling.

Som forslag til kortsiktige tiltak utarbeidet Kredittilsynet utkast til to forskrifter hvor det innføres visse begrensninger i ansattes adgang til å foreta egenhandel. Forskrift om egenhandel i finansielle instrumenter for tjenestemenn i forvaltningsselskaper for verdipapirfond ble fastsatt av Kredittilsynet 6. juni 1997, mens forskrift om minstekrav til internregler for ver-

Endring av verdipapirhandelloven ble vedtatt 7. juni 1996 – lovens virksomhetsbestemmelser trådte i kraft 31. desember 1996 med visse overgangsregler

På bakgrunn av forhold som ble avdekket i forbindelse med den såkalte NAT-saken bad Finansdepartementet Kredittilsynet utrede behovet for såvel kortsiktige som langsiktige tiltak i forhold til ansattes egenhandel

didipirforetak, finansinstitusjoner mv. om egenhandel i finansielle instrumenter for visse ansatte ble fastsatt av Finansdepartementet 11. juni 1997.

Videre foretok Kredittilsynet en lovutredning som munnet ut i et forslag til mer varige tiltak. Lovutredningen ble oversendt Finansdepartementet 3. april 1997. Forslaget bygger i hovedsak på en videreføring av den prinsipielle tilnæringsmåten som forskriftsutkastene bygger på. Utredningen konkluderer med å foreslå en rekke selektive og situasjonsbestemte handleforbud for ansatte som i ulike institusjoner arbeider med verdipapirhandel, for å unngå interessekonflikter og urimelige fordele. Finansdepartementet sendte lovutredningen på høring 28. april 1997, med høringsfrist 1. august 1997.

Noka Securities AS

Noka Securities AS gikk konkurs den 24. april 1997. Konkursen skyldtes tidligere administrerende direktørs uautoriserte egenhandel. Forholdet ble kjent for Kredittilsynet gjennom inspeksjon i februar 1997. Kredittilsynet bad revisor foreta en grundig gjennomgang av enkelte kundehandler. Disse undersøkelsene førte til at ytterligere skjulte egenhandlere ble avdekket. Egenhandelen hadde påført foretaket et stort underskudd. Tidligere administrerende direktør ble idømt straff for grovt bedrageri, grovt underslag, selskapssvindl og dokumentfalsk i Oslo byrett 1. oktober 1997.

NAT-emisjonen

I august 1996 påtok R.S. Platou Securities AS seg oppdrag som tilrettelegger for teknologiselskapet NAT med sikte på å gjennomføre en offentlig emisjon kombinert med et spredningssalg og en rettet emisjon mot ansatte i NAT. Emisjonen ble kraftig overtegnet.

På bakgrunn av foretakets redegjørelse til Oslo Børs om tildeling av aksjene i NAT foretok Kredittilsynet videre undersøkelser hos R.S. Platou Securities AS og hos tegnere. Kredittilsynet avdekket en rekke brudd på lov om verdipapirhandel og lov om verdipapirfond. Overtredelsene gjaldt taktisk tegning av de ansatte, tildeling av aksjer til ansatte og ansattes nærstående til fortrenghet for øvrige tegnere, tildeling til porteføljevaltere og deres nærstående hos store kunder av foretaket til fortrenghet for forvalterens oppdragsgivere, samt endring av tegningsblanketter, dels etter selektiv informasjon om tegningsprosessen til enkeltkunder, dels uten kundens forutgående ordre.

Kredittilsynet fattet på denne bakgrunn vedtak om å trekke R.S. Platou Securities AS' tillatelse etter lov om verdipapirhandel § 3-1 første ledd nr. 4, «*garantistillelse for fulltegning av emisjoner eller tilsvarende erverv av finansielle instrumenter eller plassering av slike emisjoner*». Foretaket valgte på denne bakgrunn å innstille hele sin virksomhet. Vedtaket ble påklaget til Finansdepartementet. Departementet fant ikke grunn til å ta klagen til følge og stadfestet Kredittilsynets vedtak ved brev av 1. desember 1997.

To saker som berørte andre foretak ble oversendt til ØKOKRIM med anmodning om etterforskning og påtalemessig vurdering. I begge tilfeller ble det utferdiget forelegg. Forelegget er vedtatt i begge saker.

Aktiv forvaltning

I første halvdel av desember 1997 ble Bergen Fondsmeglerforretning AS' og Tekan Aktiv Forvaltning AS' konsesjoner til å drive aktiv forvaltning trukket tilbake. Årsaken var for Bergen Fondsmeglerforretning AS' vedkommende at de hadde satt bort investeringsbeslutningene (blant annet til Tekan Aktiv Forvaltning AS) og dermed brøt konsesjonsvilkåret. Tekan Aktiv Forvaltning AS fikk trukket sin konsesjon, som ennå ikke var virksom, fordi de hadde drevet ulovlig aktiv forvaltning - det vil si truffet investeringsbeslutninger. Norse Securities AS valgte på bakgrunn av samme forhold som ble avdekket i forbindelse med Bergen Fondsmeglerforretning AS å levere inn sin konsesjon til Kredittilsynet.

Stedlig tilsyn

I forbindelse med innføringen av de nye reglene i verdipapirhandelloven, er det stedlige tilsynsarbeidet i større grad fokusert mot tilsyn med kvaliteten i foretakenes ledelse og organisasjon, framfor detaljert regelkontroll.

Kredittilsynet gjennomførte 19 stedlige inspeksjoner i verdipapirforetak i 1997.

Dokumentbasert tilsyn

Det dokumentbaserte tilsynet på verdipapirområdet ble opprioritert i løpet av 1997. Noen sentrale rapporter i denne sammenheng er omtalt kort under:

- Rapportering av kapitaldekning for markedsrisiko mv. for kredittinstitusjoner og verdipapirforetak (CAD)

CAD-forskriften, som stiller krav til bl.a. verdipapirforetakenes ansvarlige kapital ut i fra deres beregnede risikospesifisering, trådte i kraft ved årsskiftet 1996/97. Forskriften og rapporteringen i henhold til særskilte regler om dette er relativt komplisert.

Generelt kan det sies at det gjenstår mye i mange verdipapirforetak før den interne kvalitetssikring av verdipapirforetakenes beregninger og rapportering i forbindelse med CAD blir tilfredsstillende.

Noen samletall (og gjennomsnittstall) fra CAD-rapporteringen fra verdipapirforetak som ikke er banker er gjengitt på neste side.

- Kvartalsoppgave for verdipapirforetak

Kredittilsynet la fra og med annet kvartal 1997 om fra månedlig rapportering fra verdipapirforetakene til kvartalsvis rapportering. Det er fortsatt visse oppstartingsproblemer i foretakene i denne forbindelse.

- Rapportering av ansattes egenhandel

Denne rapporteringen gjennomgås av Kredittilsynet på stikkprøvebasis.

Verdipapirfond

I 1997 har verdipapirfondene hatt en sterk vekst i forvaltningskapitalen. Ved utgangen av tredje kvartal var forvaltningskapitalen vokst til 92,8 mrd. kroner, hvilket gir en økning på 27,9 mrd. kroner. En stor del av økningen skyldes avkastning på investerte midler. Netto nyttegning i verdipapirfond i årets tre første kvartaler utgjorde 13,7 mrd. kroner.

Lav rente på tradisjonelle bankinnskudd har medført at husholdningene og foretakene i økende grad har kanalisert sin finansielle sparing inn i verdipapirfond. Den høye avkastningen i verdipapirmarkedet de senere årene har også medvirket til at midler flyttes fra tradisjonelle spareformer. Ved å investere i verdipapirfond kan man ta del i veksten i aksjemarkedet, og midlene har derfor hovedsakelig blitt skutt inn i aksjefondene.

Det store antallet nye deltakere i markedet for verdipapirfond krever også at forvaltningsselskapene kvalitetssikrer den informasjonen som formidles til investor. Kredittilsynet er særlig opptatt av at den risikoen som ligger i investeringer i verdipapirfond, i forhold til vanlig banksparing, formidles til investorene.

Ved utgangen av året var det 23 selskaper som hadde tillatelse til å drive verdipapirfondforvaltning. Disse forvaltet totalt 224 fond. I tillegg har et stort antall utenlandske forvaltere meldt grenseoverskridende virksomhet. Følgelig er det et meget stort antall fond som tilbys på det norske markedet.

Ved ikrafttredelsen av lov om verdipapirhandel av 19. juni 1997, ble adgangen til å markedsføre og formidle andeler i fond til forvaltningsselskaper i henhold til særskilt godkjenning fra Kredittilsynet opphevet. Konsekvensen av dette er at salgssledd for verdipapirfond ikke lenger aktivt kan markedsføre fondsandeler, da slik virksomhet er konsesjonspliktig i henhold til verdipapirhandellovens bestemmelser. Foretakene kan imidlertid fortsatt formidle ordre om andeler i verdipapirfond til forvaltningsselskap for slike fond, forutsatt at det ikke forestås oppgjør. Slik virksomhet krever ikke tillatelse fra Kredittilsynet.

Kvartalsoppgavene fra forvaltningsselskaper for verdipapirfond

Rapporteringen fra forvaltningsselskapene gir bl.a. grunnlag for oppfølging av enkelte av de lovkrav som finnes i lov om verdipapirfond. Det er i denne sammenheng funnet visse overtredelser når det gjelder lovens plasseringsgrenser som er påpekt av Kredittilsynet i løpet av året.

Noen samletall for forvaltningsselskapene er gjen-gitt i tabell 12:

	1995	1996	Pr. 30.09.97
Driftsinntekter	510 000	753 000	940 184
Driftsresultat	38 000	165 000	355 388
Driftsresultat i prosent av inntekt	7%	22%	38%

Tabell 11: CAD-rapportering for verdipapirforetak pr. 30.09.97

		30.09.1997
		(i 1000 kroner)
Ansvarlig kapital		1 228 386
Kapitaldekning (veid snitt)		27,5%
Beregningsgrunnlag		4 462 620
Herunder	-motpartsrisiko	709 296
	-oppgjørsrisiko	135 514
	-posisjonsrisiko gjeldsinstrumenter	484 420
	-valutarisiko	89 006
	-posisjonsrisiko egenkapitalinstrumenter	2 393 303

Kilde: Kredittilsynet

Stedlig tilsyn - forvaltningsselskaper for verdipapirfond

I løpet av 1997 er det gjennomført i alt 11 inspeksjoner i forvaltningsselskaper i verdipapirfond. Under inspeksjonene ble det særlig lagt vekt på:

- strategi
- styrets ansvar for virksomheten
- foretakenes håndtering av den sterke veksten i antall andelseiere og innskutte midler
- overholdelse av plasseringsbegrensningene

Framover vil Kredittilsynet fortsatt vektlegge styrets rolle i forvaltningsselskapet, spesielt i forhold til foretakenes interne kontroll. Foretakenes beredskap ved et kraftig kursfall i markedet vil også bli vektlagt ved det stedlige tilsyn.

Transaksjonstilsyn

Kredittilsynet foretar rutinemessig kontroll av transaksjoner i verdipapirmarkedet forut for og omkring offentliggjørelse av hendelser som kan antas å ha vesentlig effekt på prisingen av verdipapirer. Typiske saker som undersøkes er mistanke om ulovlig innsidehandel, handel i «røde perioder», og mistanke om kursmanipulasjon.

Transaksjonstilsynet har i løpet av 1997 undersøkt flere saker hvor det har foreligget mistanke om ulovlig innsidehandel, uten at noen er oversendt ØKOKRIM. En sak hvor det var mistanke om forsøk på kursmanipulasjon ble oversendt ØKOKRIM høsten 1997.

Tabell 12: Resultater for forvaltningsselskaper for verdipapirfond

	1995	1996	Pr. 30.09.97
Driftsinntekter	510 000	753 000	940 184
Driftsresultat	38 000	165 000	355 388
Driftsresultat i prosent av inntekt	7%	22%	38%

Kilde: Kredittilsynet

Lav rente på tradisjonelle bankinnskudd har medført at husholdningene har kanalisert sin sparing inn i verdipapirfond

Kredittilsynet er særlig opptatt av at den risikoen som ligger i investeringer i verdipapirfond, i forhold til vanlig banksparing, formidles til investorene

«Unity black and yellow», billedeppe, 140 x 200, 1984.
Eies av NRK.

Eiendomsmegling

Tilsynet med eiendomsmeglere består av institusjonstilsyn, samt tilsyn med handler formidlet av institusjoner under tilsyn. Institusjonstilsynet omfatter virksomheten i foretak med bevilling for eiendomsmegling og advokater som driver megling. I denne forbindelsen kontrolleres at foretakene/advokatene driver meglingen etter de krav som er stilt i lov og forskrift, blant annet om virksomheten er i samsvar med god meglerskikk.

Den høye aktiviteten i eiendomsmarkedet gjennom de siste årene har vedvart også i 1997. Markedet kjennetegnes blant annet av et stort utbud av eiendommer og en betydelig gjennomsnittlig prisøkning. Sammen med den frie prissettingen av megler tjenester medfører disse forholdene at det framstår som attraktivt å satse på etablering av eiendomsmeglingsvirksomhet.

De siste tre årene er det årlig blitt etablert rundt 50 nye foretak - for 1997 var dette tallet 57, mens 18 foretak opphørte med eiendomsmegling. Etter dette var det 384 foretak med bevilling for eiendomsmegling ved utgangen av 1997. Under flere av disse foretakene er det dessuten opprettet filialer - totalt 128 på nevnte tidspunkt. I tillegg kommer den eiendomsmeglingsvirksomheten som drives av de 939 advokatene som har stilt sikkerhet for eiendomsmegling.

De fleste nyetableringene av eiendomsmeglingsforetak skjer i større byer og bynære strøk, særlig i Stor-Oslo. Det har også vært en klar økning i antall foretak som har spesialisert seg på megling av næringsseiendom.

Av de eiendommene som omsettes/leies ut gjennom megler formidles om lag én tredjedel gjennom de ti største meglingsforetakene (regnet i forhold til formidlet verdi), hvorav de bankeide meglingsforetakenes andel utgjorde om lag én fjerdedel. Flere av de største aktørene er å regne som kjedeforetak.

Som følge av kjededannelser i bransjen og den betydelige andel av eiendomsformidlingene som skjer gjennom kjedeide meglingsforetak, er det i

1997 lagt vekt på å avholde stedlige tilsyn hos enkeltforetak/filialer som inngår i kjedene. Disse tilsynene har vært relativt omfattende og ressurskrevende. Det oppnås likevel en tilsynsmessig rasjonaliseringsgevinst idet meglingen normalt drives etter et felles konsept for kjeden. Tilsynets påpeking av feil og mangler hos ett meglersted i kjeden blir gjort kjent for de øvrige og korrigerert hos alle dersom dette er gjennomgående.

Det ble gjennomført 28 stedlige tilsyn i løpet av 1997. Av disse var 5 hos advokater som driver eiendomsmegling.

Selv om inntjeningen i bransjen generelt er god, hadde likevel ved utgangen av året om lag 8 prosent av foretakene negativ egenkapital. Dette gjelder i overveiende grad nystartede foretak. Hovedårsaken til dette er for lav startkapital i forhold til de kostnader som vanligvis påløper under etableringen. Disse foretakene følges særskilt opp, både ved skriftlige henvendelser og stedlige tilsyn.

Loven stiller i dag krav til solvens for å få og opprettholde bevilling for eiendomsmegling. I 1997 er to foretak fratatt bevilling som følge av at dette kravet ikke lenger var oppfylt. I lovforslag framsatt av Kredittilsynet foreligger blant annet forslag om innføring av krav om suffisiens, det vil si positiv egenkapital, til erstatning for det nåværende solvenskravet. Dette lovforslaget har Finansdepartementet i 1997 sendt på høring.

Den høye aktiviteten i eiendomsmarkedet gjennom de siste årene har vedvart også i 1997

Det er i løpet av de tre siste årene etablert en lang rekke nye eiendomsmeglerforetak

«Månenatt», billedteppe, 185 x 175, 1987.
Privat eier.

Inkassovirksomhet

Tilsynet med inkassoforetakene omfatter deres soliditet og den inkassovirksomhet som drives på grunnlag av personlig inkassobevilling. Inkasso av egne fordringer og advokaters inkassovirksomhet faller utenfor tilsynet. Ved dokumentbasert kontroll og stedlige tilsyn kontrolleres at foretakene driver inkasso etter de særlige krav som er stilt i lov og forskrift, blant annet om at virksomheten skal skje i samsvar med god inkassoskikk.

Bedret økonomi og betalingsevne blant skyldnere har medført at inkassobransjens produktspekter stadig utvikles. I dag er det en tendens til at foretakene stadig søker å finne nye markeder og produkter å konkurrere innenfor for å bedre sin inntjening. Det er fortsatt stor konkurranse mellom foretakene i markedet, noe som i flere tilfeller fører til nye avtalebetingelser mellom inkassoforetak og oppdragsgiver. Bransjen preges av enkelte store og en rekke mindre og mellomstore aktører. De store foretakene synes stadig å bli større som følge av oppkjøp av inkassoporteføljer eller fusjon med andre inkassoforetak.

Kredittilsynet har ved stedlige tilsyn i 1997 lagt vekt på:

- foretakenes soliditet
- behandling av innkasserte midler
- regnskapsrutiner og saksbehandling overfor skyldnere og oppdragsgivere

Videre har det vært lagt vekt på å undersøke hvilket produktspekter det enkelte foretak tilbyr, samt å få kartlagt hvilken form for internkontroll som foretas i foretaket. Erfaringer fra de gjennomførte tilsyn viser at de fleste inkassoforetak ikke har problemer med å overholde de lovbestemte kravene til virksomheten.

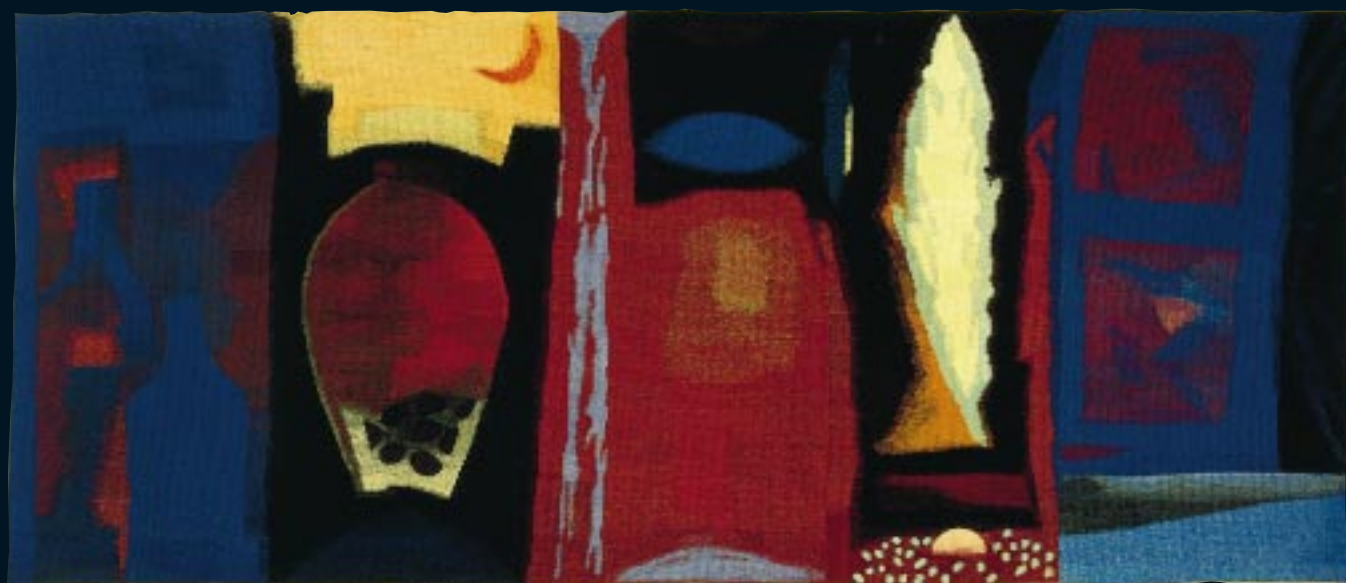
Ved inngangen til 1997 var det registrert 123 inkassobyråer under tilsyn, hvorav 10 var boligbyggelag. I løpet av året ble det registrert 6 nye foretak, mens 8 foretak har innstilt inkassovirksomheten. Etter dette var det ved utgangen av 1997 i alt 121 foretak som drev inkassovirksomhet på grunnlag av personlig inkassobevilling fra Kredittilsynet. Det ble utstedt 42 nye, personlige inkassobevillinger

er i løpet av året, mens én inkassobevilling ble inndratt.

Inkassoforetakenes rapporter for årets andre tertial viser en fortsatt økning i antall innkomne og avsluttede saker i forhold til foregående år. Det samme gjelder antall saker under utførelse og fordringsmasse til inndrivelse. I forhold til foregående tertial har det imidlertid bare vært en moderat vekst i inkassomarkedet for disse størrelsene. Forklaringene på dette kan være sammensatte. En mulig årsak kan ligge i at inkassobyråenes intensivering mot markedet medfører at saker som for få år siden ikke ville gått til inkasso gjør det nå. Økonomisk oppsving har medført at folk har mer penger slik at oppdragsgivere har større muligheter til å få inndrevet sine utestående krav. Prisen på inkassotjenester har samtidig gått ned som følge av konkurransen i markedet, slik at også små pengekrav nå sendes til inkasso. En annen mulig forklaring kan ligge i at større generell omsetning og økt handel gir flere inkassosaker. Kreditsalg til forbrukere har trolig hatt stor betydning sammen med en for vilkårlig kontroll med enkeltpersoners kredittverdighet. En tredje mulig årsak ligger i at inkassoforetakene synes å komme inn i inndrivingsprosessen på et tidligere stadium, noe som sannsynligvis øker sakens løsningsprosent.

Inkassoloven stiller i dag krav om suffisiens for å kunne drive inkassovirksomhet. Det dokumentbaserte tilsynet har så langt vist at enkelte av de mindre foretakene har hatt problemer med å oppfylle dette vilkåret. Det er i tre tilfeller gitt pålegg om å oppfylle kravet innen en fastsatt frist, noe foretakene har greid ved tilførsel av ny aksjekapital eller økt inntjening.

Inkassoforetakenes rapporter viser en fortsatt økning i antall innkomne og avsluttede saker i forhold til foregående år

«Komposisjon i blatt», billedteppe, 140 x 310, 1989.
Eies av Vinmonopolet A/S.

Internasjonal virksomhet

Internasjonaliseringen av finansmarkedene krever stadig mer samarbeid og koordinering mellom tilsynsmyndighetene. Kredittilsynet har etterhvert etablert et meget godt kontaktnett gjennom sin deltagelse i internasjonal virksomhet.

På nordisk plan var Kredittilsynet vertskap for det årlige nordiske tilsynsmøtet som ble holdt i Lofoten i juni 1997. Ett av temaene var en gjennomgang av organiseringen av tilsynsmyndighetene. Samarbeid med de andre nordiske tilsynsmyndighetene står fortsatt sentralt for utveksling av praktiske erfaringer i tilsynsarbeidet. Det holdes også årlige faglige nordiske møter innenfor bank, forsikring og verdipapir samt ad-hoc-møter og seminarer om særlige emner.

Internasjonalt samarbeid utenfor EU/EØS

Kredittilsynet har støttet Baselkomiteens¹⁾ utforming av «Core Principles for Banking Supervision» som ble vedtatt i 1997. Uten å være medlem samarbeider Kredittilsynet med Baselkomiteen og deltar i en del av komiteens aktiviteter. Kredittilsynet mottar relevante dokumenter fra Baselkomiteen og får anledning til å kommentere disse. Baselkomiteen vil sette i gang en kartlegging av tilsynet i de forskjellige land i forhold til de nye prinsippene for banktilsyn. Etter Kredittilsynets vurdering tilfredsstillende tilsynet i Norge disse grunnprinsippene.

På årsmøtet til IAIS (International Association of Insurance Supervisors) i Sydney, Australia, høsten 1997, ble det vedtatt en standard for forsikringstilsyn. Fram til årsmøtet i 1998 vil medlemslandene bli bedt om å rapportere om tilsynet er på høyde med IAIS-standard. Et permanent sekretariat for IAIS i Basel i Sveits begynte å fungere 5. januar 1998. Norge er medlem av IAISs «Technical Committee» og underkomiteene «Insurance law, Regulations, Practices and Standards» og «Supervision of Conglomerates». Teknisk komité besluttet å starte et prosjekt med å utarbeide retningslinjer for soliditetskrav for forsikringsselskaper. Dette arbeidet skal ledes av Kredittilsynet.

På verdipapiriområdet har Kredittilsynet deltatt på den årlige konferansen i regi av IOSCO (International Organisation of Securities Commissions) i Taipei, samt den europeiske regionalkomiteens møter.

«Joint Forum» som ble opprettet i 1996 og består av representanter fra IAIS, IOSCO og Baselkomiteen for banktilsyn, er kommet godt i gang med sitt arbeid med utviklingen av rapporter om og retnings-

linjer for tilsynet med konserner. Kredittilsynet blir regelmessig orientert og konsultert.

I OECD deltar Kredittilsynet fast på møtene i kapitalmarkedskomiteen og forsikringskomiteen. Det grunnleggende arbeidet dreier seg om økt liberalisering av finansmarkedene. I tillegg har GATS-forhandlingene ført til økt internasjonal kontakt og harmonisering.

Når det gjelder tiltak mot hvitvasking, deltar Kredittilsynet fortsatt i arbeidet til FATF (Financial Action Task Force against Money Laundering) som utveksler erfaringer om og utvikler felles internasjonale standarder for tiltak mot hvitvasking. I 1997 foretok en ekspertgruppe fra FATF en ny evaluering av Norges tiltak mot hvitvasking i forhold til FATFs anbefalinger på området.

Samarbeid innenfor EU/EØS

Kredittilsynet har sett det som viktig å delta i regelverksutviklingen innenfor EU i den utstrekning det er mulig gjennom EØS-avtalen. EU-kommisjonens aktivitet på finansområdet har vært stor i 1997, og det har vært mange ekspertmøter der Norge og de andre EFTA-/EØS-landene har deltatt.

Sommeren 1997 besluttet EU-landene å invitere EFTA-/EØS-landene til å delta som observatører i Banking Advisory Committee (BAC) og Insurance Committee (IC). Tidligere har man hatt en ordning med konsultasjonsmøter med representanter fra kommisjonen i forkant av BAC- og IC-møtene. Deltagelsen er blitt begrenset til én representant fra hvert EØS-/EFTA-land. Finansdepartementet og Kredittilsynet vil vekselvis representere Norge i disse komiteene. Kredittilsynet ser positivt på at Norge på denne måten er blitt invitert til å delta mer aktivt i viktige EU-komiteer og har fått mulighet for å øve direkte innflytelse.

Kredittilsynet deltar som fast observatør i samarbeidsorganene Groupe de Contact (banktilsyn) og EUs forsikringstilsynskonferanse. Under forsikringstilsynskonferansen i Siena, Italia, i oktober 1997, ble en revidert versjon av «samarbeidsprotokollen» mellom EU-landenes forsikringstilsynsmyndigheter vedtatt. Kredittilsynet har deltatt i arbeidet

Kredittilsynet har også i 1997 deltatt i en lang rekke internasjonale møter og faglige fora i og utenfor EU-/EØS-systemet

Noter:

- 1) Baselkomiteen ble dannet av G-10-landsgruppen i 1974, har sekretariat i Bank for International Settlements i Basel og består av representanter for banktilsynsmyndighetene og sentralbankene i følgende land: Belgia, Canada, Frankrike, Italia, Japan, Luxemburg, Nederland, Storbritannia, Sveits, Sverige, Tyskland og USA.

med å revidere samarbeidsprotokollen, og Norge, Island og Liechtenstein er blitt formelt inkludert i den reviderte protokollen.

Kredittilsynet var i mars 1997 vertskap for det avsluttende møtet i «Müller-gruppen», en arbeidsgruppe under EUs forsikringstilsynskonferanse som har foretatt en drøfting av solvensmarginbestemmelsene i EU-direktivene med tanke på en revidering av solvenskravene. Müller-gruppen presenterte sin rapport på EUs forsikringstilsynskonferanse i Dublin i april 1997. Müller-gruppens arbeid er nå blitt videreført av en arbeidsgruppe under EUs Forsikringskomité hvor Kredittilsynet deltar.

Kredittilsynet har også deltatt i «High Level Securities Supervisors Committee», den såkalte høynivåkomiteen for verdipapirtilsyn som er en uformell komité under EU-kommisjonen. I 1997 besluttet «The Informal Group of Chairmen of European Securities Commissions» å opprette et felles formelt forum for verdipapirtilsynsmyndigheter innenfor EØS. Vedtektene til den nye organisasjonen (FESCO - Forum of European Securities Commissions) ble fastsatt i desember 1997.

På bank- og verdipapirområdet er samarbeidet mellom tilsynsmyndighetene organisert gjennom bilaterale avtaler, såkalte «Memorandum of Understanding» (MoU). Slike avtaler er inngått med tilsynsmyndighetene i alle de nordiske landene samt Storbritannia, Frankrike, Luxemburg, Tyskland og Nederland. I 1997 har Kredittilsynet hatt bilaterale møter med Storbritannia og Luxemburg.

Kredittilsynet ønsker å utvikle et samarbeid med European Monetary Institute (EMI) og har hatt kontaktmøter med representanter fra EMI i 1997. Dette samarbeidet har bl.a. betydning for den makroøkonomiske overvåkingen av finansmarkedene.

Vedlikehold og videre utvikling av det bilaterale samarbeidet med EU-landene vil være en viktig oppgave også i 1998.

Tabell 13: Kredittilsynets deltakelse i EU- og EØS-relaterte møter:

	Antall møter i 1996	Antall møter i 1997
Faste tilsynsorganer	8	8
Konsultasjonsmøter for BAC og IC	6	4
BAC og IC (møter som observatør)	0	2
Komiteer på verdipapirsektoren	3	3
Arbeids-/ekspertgrupper under EU/EØS	28	31
Andre kontaktmøter, seminarer etc.	5	6
Bilaterale møter	8	4
Totalt EU-/EØS-relaterte møter	58	58

Tabell 14: Deltakelse i internasjonale organisasjoner og EU-/EØS-relaterte komiteer:

Bank/Finans
International Conference of Banking Supervisors
OECD's Capital Markets Committee
EU's Banking Advisory Committee (BAC)
Group de Contact (EØS)
Nordiske tilsynsmøter

Forsikring
IAIS (International Association of Insurance Supervisors)
OECD's Insurance Committee
EU's Insurance Committee (IC)
Conference of Insurance Supervisory Authorities of the Member States of the European Union
Conference of European Insurance Supervisory Services (Europeisk konferanse – ikke EU-relatert)
Nordiske tilsynsmøter

Verdipapirer
IOSCO (International Organization of Securities Commissions)
Enlarged Contact Group on Supervision of Collective Investments Funds
Informal Group of Chairmen of EU Securities Commissions (fra 1998: The Forum of European Securities Commissions – FESCO)
High Level Securities Supervisors Committee (kan komme til å bli erstattet av en «Securities Committee»)
Nordiske møter

Regnskap og revisjon
IIA (Institute of Internal Auditors)
ECIIA (The European Confederation of Institutes of Internal Auditing)
Nordiske møter

Hvitvasking
Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)
Andre internasjonale konferanser og seminarer

Kredittilsynets organisasjon

Styret

Kredittilsynet ledes av et styre på fem medlemmer. Medlemmer og varamedlemmer oppnevnes av Kongen for en periode på fire år.

Ved inngangen til 1997 hadde styret denne sammensetningen:

Professor dr. jur. *Erling Selvig*, leder
Høyesterettsadvokat *Else Bugge Fougner*,
nestleder
Professor *Ashjørn Rødseth*
Advokat *Eli Aas*
Administrerende direktør *Ingebrigt Børsheim*

Varamedlemmer:
Direktør *Turid Hundstad*
Avdelingsdirektør *Steinar Undrum*

Steinar Undrum har på grunn av overgang til ny stilling ikke deltatt i styrets arbeid i andre halvår.

Fagdirektør i Norges Bank, *Harald Bøhn*, er oppnevnt som observatør til styret med fagdirektør i Norges Bank, *Trond Eklund*, som stedfortreder.

To medlemmer valgt av og blant de tilsatte supplerer styret ved behandling av administrative saker. De tilsattes representanter har i 1997 vært:

Rådgiver *Kjersti Elvestad*
Rådgiver *Erik Johansen*

I 1997 ble det holdt 14 styremøter. Dessuten har enkelte saker blitt behandlet ved omsending til styrets medlemmer.

Administrasjon og personale

Kredittilsynet har i dag i alt 140 stillinger. Ved utgangen av 1997 var det 134 fast tilsatte, mot 129 ved utgangen av 1996. Av disse var 53 prosent kvinner.

I 1997 ble det kunngjort 40 stillinger. Av disse var 9 interne utlysninger. Til sammen var det 522 søkere.

Kredittilsynet har tilfredsstillende tilgang på gode søkere som er nyutdannet fra universiteter og høyskoler. I tillegg legges det vekt på å knytte til seg medarbeidere med god kompetanse og bred erfaring fra bransjene. Ved utgangen av 1997 hadde 27 medarbeidere slik erfaring. Andelen tilsatte med høyere utdanning var 80 prosent.

Figur 8: Utdanningssammensetning pr. 31.12.97:

Utdanning	Prosentandel
Aktuar	5%
Jurist	21%
Sosialøkonom	12%
Siviløkonom	21%
Revisor	8%
Bedriftsøkonom/Cand. mag.	6%
Annen høyere utdanning	7%
Uten høyere utdanning	20%
Sum	100%

Organisasjon og kompetanse

Kredittilsynets kompetanse skal utvikles ut fra følgende målsettinger:

- Sikre effektiv utnyttelse av organisasjonens personalmessige og økonomiske ressurser og organisasjonskompetanse ved bl.a. å tilrettelegge for utnyttelse av synergier i organisasjonen
- Høy spesialkompetanse og god breddekompetanse (individuell kompetanse) på nivå med kompetansen i tilsynsenhetene på områder av betydning for vår virksomhet
- Redusere turnover i organisasjonen ved å sørge for at alle medarbeidere får nødvendig kompetanseoppbygging og derigjennom legge grunnlaget for karriereutvikling i organisasjonen

I dag settes det store krav til organisasjoners fleksibilitet og tverrfaglighet. En måte å møte dette på, er ved ustrakt bruk av prosjekt som arbeidsform. For å sikre økt kompetanse innen prosjektarbeid, er det i tilknytning til konkrete prosjekter, lagt opp til og gjennomført kurs i prosjektstyring og -arbeid. Som følge av økt internasjonalt samarbeid har språkopplæring blant medarbeidere vært prioritert også i 1997.

Informasjon

Informasjon, premissgiving og dialog er en viktig del av Kredittilsynets strategi. Informasjon er definert som et strategisk virkemiddel på like linje med andre virkemidler i tilsynsarbeidet og benyttes i ulike varianter, blant annet i det forebyggende arbeidet. Kredittilsynet kommuniserer både via media og direkte med næringene som er under tilsyn. Målet for den eksterne informasjonsvirksomheten er å sørge for at informasjon blir gitt korrekt, raskt og til rett tid på en profesjonell og lett tilgjengelig måte. Sentralt i arbeidet står den løpende presse-

kontakten. Det er en uttrykt policy å være tilgjengelig og åpen i kommunikasjonen med massedia.

I forbindelse med behandlingen av store enkeltsaker de første månedene av 1997 økte oppmerksomheten omkring Kredittilsynet kraftig. Antall medieoppslag hvor Kredittilsynet var nevnt økte fra 398 i første halvår 1996 til 1078 i første halvår 1997. Den høye oppmerksomhetsgraden har holdt seg noenlunde stabil resten av året, men synes ekstraordinær i forhold til et «normalår». Det er avholdt tre pressekonferanser/-briefinger mot én i 1996. I 1997 har Kredittilsynet sendt ut 41 rundskriv mot 42 i 1996 og 46 pressemeldinger mot 26 i 1996.

Informasjonsteknologi (IT)

Kredittilsynets interne IT-løsninger er i stadig utvikling for på best mulig måte å tilpasse seg utviklingen innen IT i samfunnet generelt og finanssektoren spesielt. En aktiv utnyttelse av IT er en forutsetning for en effektiv utnyttelse av ressurser i forbindelse med tilsyns- og analysearbeidet. En ny IT-strategi ble vedtatt tidlig i 1996, og arbeidet med gjennomføringen av denne har stått sentralt i løpet av 1997.

Arbeidet med å legge grunnlaget for kommunikasjon mellom ulike interne databaser gjennom konvertering fra en gammel til en ny databaseplattform er fullført, og videreutvikling av stadig nye moduler tilknyttet de interne systemene skjer fortløpende. Ekstern elektronisk post er gjort tilgjengelig for samtlige ansatte. En omfattende risiko- og sårbarhetsanalyse er gjennomført. Innføringen av stadig flere applikasjoner og økende bruk av disse, stiller strenge krav til ytelse og stabilitet i IT-infrastruktur. En omfattende oppgradering av IT-infrastrukturen er derfor påbegynt. Et sentralt mål i løpet av året har vært å opprettholde og utvikle kvaliteten på de interne servicetjenestene. Økt innsats på dette feltet har ført til at servicegraden nå er på et jevnt høyt nivå.

Økonomi:

- Utgifter

Kredittilsynets budsjett for 1997 var 80,7 mill. kroner. Etatens samlede utgifter beløp seg til 78,5 mill.

kroner, en økning på 6,4 prosent fra 1996. Av dette utgjorde lønnsutgiftene, trygder og pensjoner 51,3 mill. kroner (65,3 prosent). Utgiftene til drift, reiser, kompetanseutvikling, konsulenttjenester og organisasjonsutvikling utgjorde 22,7 mill. kroner (28,9 prosent). IT-utgiftene utgjorde 4,5 mill. kroner eller 5,8 prosent av totalutgiftene.

Nedenfor følger en oversikt over økningen i Kredittilsynets utgifter de senere år. Utgiftsøkningen skyldes i hovedsak økning i antall ansatte. Stillingsveksten har vært en følge av den opptrappingsplan for Kredittilsynet som ble utarbeidet etter Stortingsvedtaket i 1992 om et selvstendig og styrket Kredittilsyn. Ressursøkningen har gjort det mulig å heve kvaliteten på tilsynets arbeid gjennom økt kapasitet og kompetanse.

Tabell 15: Kredittilsynets regnskap 1992-1997

År	Regnskap mill. kr	Endringer fra året før i %
1992	49,0	9,6
1993	54,6	11,4
1994	65,7	20,3
1995	69,0	5,0
1996	73,8	7,0
1997	78,5	6,4

Utgifter til granskingsutvalget er ikke inkludert. Disse utgjorde 13,8 mill. kroner i perioden 1992 - 1996.

- Inntekter

Kredittilsynets utgifter dekkes etter tilsynsloven § 9 av de institusjoner som er under tilsyn ved begynnelsen av budsjettåret. Utgiftene fordeles på de ulike grupper av institusjoner etter omfanget av tilsynsarbeid og innkreves året etter at de faktisk har påløpt. Utligningsbeløpet for 1996 utgjorde 73,0 mill. kroner. Kredittilsynets forslag til utlikning ble godkjent av Finansdepartementet 1. juli 1997. Antall tilsynsenheter som ble omfattet av utlikningen for 1996 var 5 766. Fordelingen på de enkelte tilsynsgrupper går fram av tabellen.

Tabell 16: Utligning fordelt på tilsynsgrupper

Tilsynsgruppe	Prosent av utlignet beløp i 1995	Prosent av utlignet beløp i 1996
Banker	37,85	32,62
Forsikringselskaper	26,82	26,35
Pensjonskasser og fond	5,95	5,63
Finansieringsforetak	5,18	5,53
Revisorforetak/revisorer	5,79	4,78
Verdipapirhandel	9,27	12,98
Eiendomsmegling	4,87	5,93
Inkassovirksomhet	3,43	2,61
Andre	0,84	3,57
Sum	100,00	100,00

«Tilblivelse», billedteppe, 140 x 320, 1996.
Eies av Oslo Tinghus.

Kredittilsynets virksomhet i et fireårsperspektiv – gjennomføring av strategien fra 1994

Kredittilsynet utarbeidet våren 1994 en ny strategisk plan for virksomheten. Denne strategien har vært retningsgivende for tilsynets arbeid og prioriteringer i fireårsperioden 1994–1997.

Utgangspunkt

Ved inngangen til strategiperioden hadde tilsynet vært igjennom en spesiell og krevende periode; Arbeidet med den omfattende krisen i norsk finansnæring hadde tatt en stor del av tilsynets arbeidskapasitet. Tilsynets fokus var i all hovedsak rettet inn mot å dempe skadevirkningene av krisen, slik at samfunnsøkonomien og finansinstitusjonenes kunder i minst mulig grad skulle bli påvirket. Arbeidet var derfor orientert mot enkeltinstitusjoner og håndtering av problemene i disse. På denne tiden tok også arbeidet med det nye regelverket som følge av endringene i finansmarkedet på 80-tallet en betydelig del av Kredittilsynets ressurser. Mulighetene for å drive langsiktig utviklingsarbeid var derfor begrenset. Kredittilsynet, som ble etablert i 1986, var dessuten ved inngangen til bankkrisen en meget "ung" og noe uferdig organisasjon - noe som gjorde håndteringen av krisen spesielt krevende.

I samband med bankkrisen drøftet Stortinget i 1992 organiseringen av tilsynet med finansnæringen. En sammenslåing mellom Kredittilsynet og Norges Bank var et aktuelt alternativ. Konklusjonen på drøftingen ble at Kredittilsynet skulle opprettholdes som selvstendig institusjon og gis en kompetanse- og kapasitetsmessig styrking. Kredittilsynet oversendte på dette grunnlag i desember 1992 en plan til Finansdepartementet med forslag om å styrke tilsynet med i alt 35 stillinger fra 1993 - 1995. Tilsynet fikk 14 av disse stillingene i 1993 og hadde ved inngangen til 1994 i alt 117 stillingshjemler. Det kom 14 nye stillinger i 1994 og 4 i hvert av årene 1995 og 1996. Ved inngangen til 1997 hadde Kredittilsynet i alt 139 stillingshjemler.

Utgangspunktet ved inngangen til strategiperioden var derfor godt:

Situasjonen for finansnæringen var i ferd med å normalisere seg. Kredittilsynets ressurser kunne konsentreres om andre problemstillinger enn krisehåndtering, og det ble mulig å ha et lengre perspektiv på arbeidet. Samtidig fikk organisasjonen ressurser til å styrke kompetanse og kapasitet. Med bevisst strategisk ledelse var muligheten derfor tilstede for å bygge opp en kompetent organisasjon som kunne drive aktivt forebyggende arbeid og møte tilsynsmessig krevende utfordringer.

Utfordringer og strategivalg

- Utfordringer ved inngangen til strategiperioden våren 1994

Følgende punkter fra strategiplanen viser hvordan Kredittilsynet våren 1994 beskrev de samfunnsmessige utfordringene tilsynet stod overfor:

- *«Det hersker reell usikkerhet om den økonomiske utviklingen. Norsk økonomi kan bli preget av moderat økonomisk vekst, lav inflasjon og lave, men ustabile renter. Internasjonale forhold kan lett påvirke en liten og åpen økonomi som den norske. Det er behov for regelmessig overvåkning av makroøkonomiske forhold av betydning for finansinstitusjonene og finansmarkedene.*
- *Økt internasjonalisering av finansmarkedene skaper økende behov for oppdatert internasjonal kompetanse og internasjonalt samarbeid for å utvikle hensiktsmessige regler og et betryggende tilsyn.*
- *Bransjeglidning, konserndannelser og sterkere press på marginer krever omstillinger i finansinstitusjonene. Kravene til et kompetent tilsyn som kan håndtere konserntilsyn og raske endringer øker.*
- *Utviklingen innen informasjonsteknologi vil påvirke finansinstitusjonene og finansmarkedene i stor grad. Vi vil få en teknologidrevet utvikling som stiller krav til nye tilsynsmetoder og -kompetanse.*
- *Det er nødvendig med høy etisk standard blant aktørene i finansmarkedene og i finansinstitusjonene for å opprettholde tillit og respekt. Samtidig er det fare for at den økonomiske kriminalitet vil øke. Dette stiller store krav til overvåkning, regler og retningslinjer fra tilsynsmyndigheten».*

Vurderingene som ble gjort i 1994 har ikke slått til på alle punkter. Den økonomiske utviklingen har blitt jevnere og mer positiv enn mange ventet. På de områdene hvor utviklingen har gått i antatt retning, synes utviklingen å ha gått raskere og kommet med større tyngde enn forventet.

Strategivalg

Eksterne og interne utfordringer resulterte i følgende strategivalg:

«Kredittilsynet skal øke sin evne til å forutse utviklingstrekk som får stor betydning for rammebetingelsene til finansinstitusjonene, og prioritere arbeidet».

det med å iverksette forebyggende tiltak for å møte mulige trusler mot en sunn og stabil utvikling i finansnæringen. Med et bredt nedslagsfelt for arbeidet og økende kompleksitet i våre omgivelser stiller dette store krav til å utnytte synergier i kompetanse i vår organisasjon - på tvers av tilsynsområder, ulike tilsynsoppgaver og profesjoner.

(.....)

Ved å kombinere den kunnskap Kredittilsynet har om de enkelte enheter med en forsterket evne til å fange opp viktige nasjonale og internasjonale utviklingstrekk, skal tilsynet bli i stand til å utøve tilsyn som er minst på høyde med dagens, selv om utfordringer og oppgaver øker».

Utfordringene tilsynet stod overfor tilsa altså et strategivalg med større fokus på helhet og sammenhenger i det finansielle system og større vektlegging av forebyggende arbeid for å unngå systemkrise.

Mål og prioriterte tiltak

Nedenfor følger de fire hovedmålene Kredittilsynet har arbeidet etter i strategiperioden og eksempler på tiltak som er gjennomført for å oppfylle målene:

Hovedmål 1: Betryggende soliditet, risikobevisthet, styring og kontroll i institusjonene vi har tilsyn med

Kredittilsynet har i perioden lagt vekt på hensynet til institusjonenes soliditet. Soliditet er derfor et sentralt tema i de stedlige tilsyn. De stedlige tilsyns innhold har imidlertid endret seg de siste år med noe mindre fokus på gjennomgang av tapsutsatte engasjementer til større fokus på kapitalforvaltning, internkontroll, kredittvurderingspraksis, administrasjon, drift og utvikling av teknologi og andre temaer av betydning for langsiktig og forsvarlig utvikling av institusjonene. På bakgrunn av deres sentrale rolle i finansmarkedet og betydning for stabiliteten i norsk finansnæring har det vært arbeidet med å videreutvikle og forsterke tilsynet med konsernene - både med enkeltinstitusjoner og konsernet under ett.

Kredittilsynet har i hele perioden, både overfor enkeltinstitusjoner, bransjeorganisasjonene og Finansdepartementet, påpekt nødvendigheten av en solid kapitaldekning for å sikre en buffer mot dårligere tider. Aksjeutbyttet til eierne måtte derfor om nødvendig begrenses. I arbeidet med fusjoner har en lagt vekt på at institusjonene etter sammenlutning skal ha en betryggende kapitalbase, ved å stille vilkår om kjernekapital som er større en lovens minstekrav. Ved behandlingen av saken om DnBs overtakelse av Vital la tilsynet dessuten vekt på at oppkjøpet kunne bidra til å styrke konsernets samlede slagkraft, blant annet i konkurranse med utenlandske finansinstitusjoner.

Kredittilsynet innførte som ledd i det forebyggende arbeidet i 1995 en ny internkontrollforskrift for bankene som innebærer klare krav til etablering og oppfølging av rutiner for den interne styring og kontroll. Forskriften ble fulgt opp med flere semi-

nerer der forskriftens intensjon og innhold ble presentert for et stort antall av landets banker. En tilsvarende forskrift for forsikring ble innført i 1996. Forskriften ble i 1997 utvidet til også å gjelde verdipapirforetak og forvaltningsselskaper for verdipapirfond. Tilsyn med at den interne styringen fungerer etter hensikten står nå sentralt ved stedlige tilsyn. God intern styring og kontroll er sammen med tilstrekkelig egenkapital og eventuelle andre avsetninger det viktigste for å sikre stabiliteten i den enkelte institusjon.

Hovedmål 2: Beredskap og systemer som kan hindre utvikling av forhold som truer stabiliteten i det finansielle system

I 1994 utarbeidet Kredittilsynet i samarbeid med Norges Bank og Statistisk sentralbyrå et makroøkonomisk overvåkingsprogram der en følger og analyserer sentrale indikatorer av betydning for stabiliteten i det finansielle system. Det rapporteres halvårlig fra programmet, og temaer drøftes regelmessig mellom Kredittilsynet og Norges Bank. Finansdepartementet holdes orientert om arbeidet. Utviklingen av metoder for makroøkonomisk overvåking har gitt grunnlag for fruktbar kontakt med andre lands tilsynsmyndigheter og for dialog med finansnæringen i Norge.

Kredittilsynet har i strategiperioden videreført arbeidet med å overvåke resultatutviklingen i finansinstitusjonene ved hjelp av nøkkeltall basert på finansinstitusjonenes egen rapportering, slik at en har løpende oversikt over resultatutviklingen for ulike bank- og forsikringsgrupper. Nøkkeltallsutvikling benyttes også som et viktig grunnlag for stedlig tilsyn.

Kredittilsynet gjennomførte i 1994, 1995, 1996 og 1997 boligglansundersøkelser for å kartlegge bankenes boligglanspraksis, blant annet med fokus på belåningsgrad, risikovurderinger, lån til andre formål (men med pant i bolig) osv. Resultatene fra undersøkelsene har gitt grunnlag for å gi klare advarsler til bankene om å unngå for stor belåningsgrad og for optimistisk vurdering av kundenes tilbakebetalingsevne.

I 1996 gjennomførte Kredittilsynet med bistand fra Bankenes Betalingssentral (BBS) et utredningsarbeid om nye IT-baserte betalingstjenester og distribusjonsformer. Analysen viser at betalingsformidlingen påfører bankene relativt store kostnader, selv om betalingstjenestene blir gradvis mindre kostbare. Den slår dessuten fast at Kredittilsynet står overfor nye utfordringer når det gjelder å følge utviklingen av betalingstjenester i bankene og hos nye aktører som tradisjonelt ikke har tilbudt denne typen tjenester.

De nevnte analyser og utredninger har vært viktige i oppfølgingen av strategiens ambisjon om et større fokus på helhet og sammenhenger i det finansielle system. De er et hjelpemiddel til så tidlig som mulig å få oversikt over faktorer som kan true stabiliteten i det finansielle system, slik at forebyggende tiltak kan settes i verk.

Hovedmål 3: Ordnete forhold, etterlevelse av lover og regelverk og gode etiske normer blant aktørene i finansmarkedet

Oppfølging av regelverket er en integrert del av tilsynet med hele finansnæringen. Håndhevelsen av eierbegrensningsreglene har stått sentralt i den siste delen av strategiperioden. Videre kan det nevnes at Kredittilsynet i perioden særlig har forsterket overvåkingen av regelverket for pensjonskasser. Etter en serie inspeksjoner, er det på dette feltet utarbeidet anbefalinger i rundskrivs form for håndtering av spesielle problemområder. Kredittilsynet har også utarbeidet anbefalinger for finansinstitusjonenes handel med derivater.

Det har vist seg at det er viktig at Kredittilsynet selv har kapasitet til å følge opp regelbrudd i finansinstitusjonene. For å kunne utføre et effektivt tilsyn som kan hindre kriser i finansinstitusjoner og redusere omfang og skade av eventuelle kriser, kreves det et regelverk som gjør det lettere for Kredittilsynet å gripe inn i klanderverdige forhold på et tidlig tidspunkt. Straffelovens reaksjoner er ikke tilstrekkelige overfor regelbrudd på finansområdet. Dette var også noen av erfaringene man kunne trekke fra det såkalte Wiker-utvalgets arbeid. Utvalget ble nedsatt av Kredittilsynet i 1990 for å foreta undersøkelser i visse finansinstitusjoner med betydelige tap, med henblikk på mulige straffbare handlinger i disse institusjonene. Granskingsutvalget avsluttet sitt arbeid i 1995. Flere av sakene ble oversendt ØKOKRIM for påtalemessig vurdering, uten at dette førte til at tiltale ble reist.

Kredittilsynet etablerte i 1995 en egen gruppe for tilsyn med transaksjoner i verdipapirmarkedet uavhengig av institusjonene. Gruppen skal sikre at tilsynet har kapasitet og kompetanse til å avdekke og følge opp saker der det er mistanke om innsidhandel og markedsmanipulasjon. Arbeidet har en klar forebyggende effekt gjennom at aktørene kjenner til at Kredittilsynet kan følge opp mistenkelige forhold. I tillegg føres det på vanlig måte tilsyn med at institusjonene på verdipapirområdet overholder spillereglene og atferdsnormene i markedet.

Samarbeidet med ØKOKRIM er i perioden bygget ut og systematisert. Dette er forankret hos en medarbeider i direktørens stab som også bistår ved spesielle granskinger mv.

Videre har Kredittilsynet gjennom utarbeidelse av etiske råd, og gjennom foredrag og utspill i media stadig satt etiske spørsmål i finansnæringen på dagsorden.

Hovedmål 4: Oppdaterte og hensiktsmessige rammebetingelser som gir velfungerende markeder, både for tilsynsenhetene og brukerne av deres tjenester.

Det har i hele perioden vært arbeidet med å videreutvikle regelverket, for å oppnå hensiktsmessige rammebetingelser for finansnæringen. Kredittilsynet har deltatt i utarbeidelse av nytt lov-

verk på flere av tilsynsområdene. Dette gjelder blant annet ny verdipapirhandellov, ny regnskapslov og ny revisorlov. Nye lover har blitt fulgt opp med utarbeidelse av forskrifter og utkast til forskrifter - blant annet flere forskrifter som følge av den nye verdipapirhandelloven. Kredittilsynet har dessuten bidratt aktivt med innspill og uttalelser til banklovkomisjonens delutredninger.

Arbeidet med å tilpasse norsk regelverk på finansområdet til EØS-regelverket og øvrig internasjonalt regelverk har vært en arbeidskrevende og viktig oppgave for Kredittilsynet i hele perioden. Det har vært et sentralt hensyn i dette arbeidet å sikre at norsk finansnæring har likeverdige konkurransevilkår.

Det har i perioden 1994-1997 vært fremmet forslag overfor Finansdepartementet om et større antall nye forskrifter for å tilpasse norsk regelverk til EU-/EØS-regelverket. Et eksempel på dette er ny kapitaldekningsforskrift som stiller krav til institusjonenes løpende beregning av markedsrisiko. Kredittilsynet har dessuten selv fastsatt flere nye forskrifter. På enkelte områder, blant annet på forsikringsdelen, har kombinasjonen av norsk og europeisk regelverk gitt et mer komplisert regelverk samlet sett.

Utvikling av regelverket er en kontinuerlig prosess i et samfunn der finansnæringens rammebetingelser er i stadig endring, og det gjenstår fortsatt forenklingarbeid. Spesielt innen forsikring har man fortsatt et meget omfattende og detaljert regelverk.

Strategier og arbeidsområder som representerer nyorientering og opprioritering

Ved siden av internasjonalt arbeid (jf. kapitlet om Internasjonal virksomhet på s. 37) er det særlig følgende innsatsområder som har blitt oppprioritert i forhold til tilsynets tidligere arbeid:

- Premissgiving, informasjon og dialog

Arbeidet med premissgiving og informasjon er gitt større prioritet enn tidligere. Tilsynet har lagt stor vekt på dialog med enkeltinstitusjoner og -aktører, bransjeorganisasjoner og samarbeidende organisasjoner for å skape forståelse for tilsynets holdninger, gjøre nytt regelverk kjent osv. Dette har skjedd gjennom møter og seminarer, foredragsvirksomhet og artikler, samt et aktivt forhold til media.

I 1994 ble informasjonsarbeidet oppprioritert gjennom opprettelse av en ny stilling som informasjonssjef. Sentrale oppgaver for informasjonssjefen er å legge til rette for god dialog med media og andre målgrupper, samt for intern kommunikasjon. Det har også vært arbeidet med å gi Kredittilsynet en bedre samlet profil, blant annet gjennom oppgradering av kontorlokaler, bedret telefonservice og ny visuell profil.

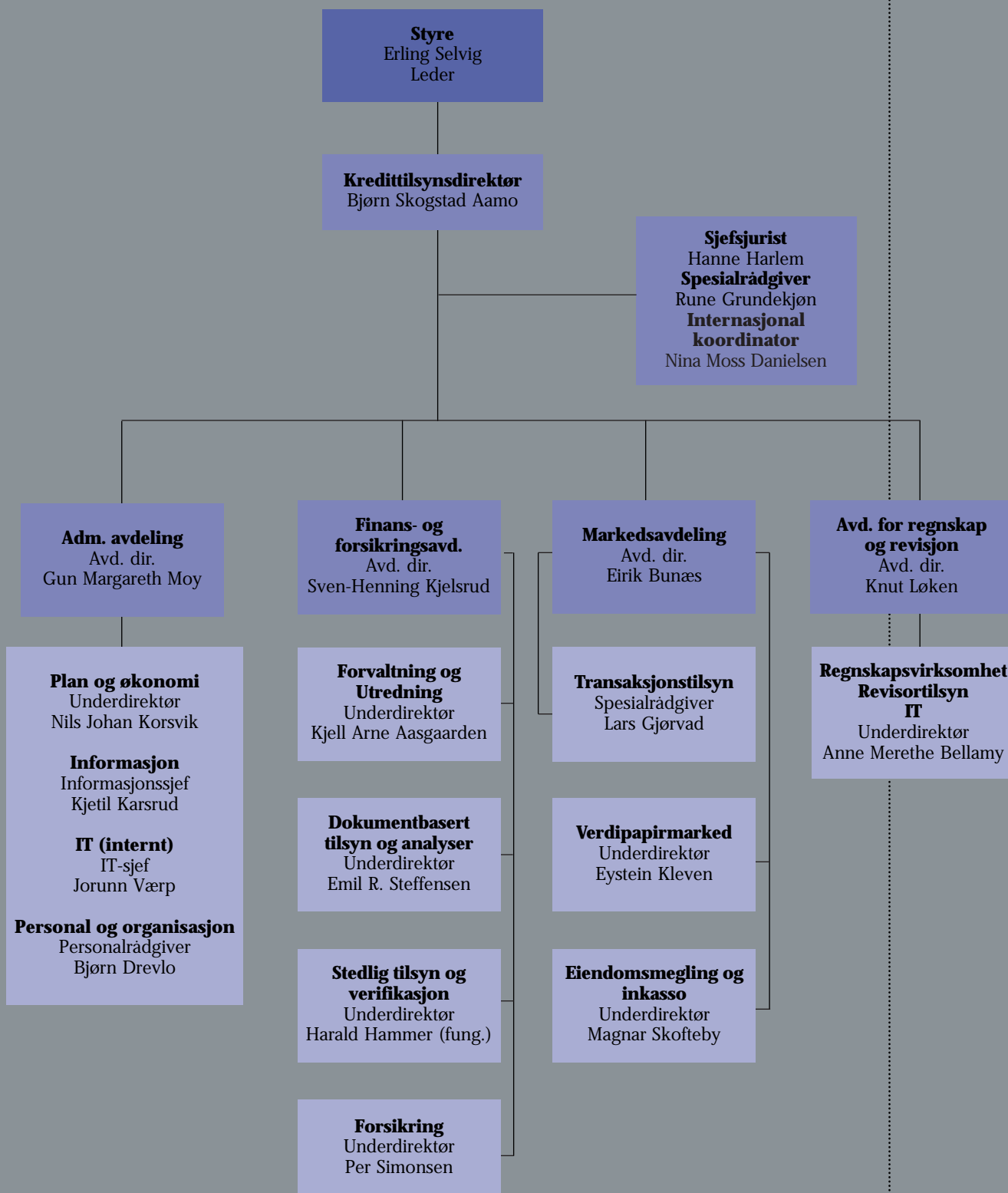
Informasjon har i økende grad blitt benyttet som et sentralt virkemiddel i det forebyggende arbeidet, blant annet gjennom å sette sentrale problemstillinger på dagsorden og skape debatt i finansnæ-

ringen, i offentlige og politiske miljøer og i samfunnet generelt. Medieoppslag om enkeltsaker har også en forebyggende effekt ved at tilsynets sanksjonsmuligheter og reaksjoner blir gjort kjent, og den løpende presse-/mediekontakten har derfor vært stadig sterkere prioritert. Kredittilsynet blir på denne måten betraktet som en viktig premissgiver i den offentlige debatt og en institusjon med standpunkter som blir lagt merke til i finansnæringen.

– Utredning og økonomisk analyse

Utrednings- og analysearbeidet som er beskrevet under hovedmål 2 ovenfor har også blitt oppprioritert i perioden. Særlig representerer det makroøkonomiske overvåkingsprogrammet en ny satsing for tilsynet. Utrednings- og analysearbeid som skaffer til veie ny viten i kombinasjon med formidling av ny kunnskap gjennom aktivt informasjonsarbeid har sammen vært et viktig og delvis nytt arbeidsredskap for tilsynet i perioden.

Kredittilsynets organisasjon

KREDITTILSYNET

Østensjøvn. 43

Postboks 100 Bryn

Tlf.: 22 93 98 00

Fax: 22 63 02 26

E-post: post@kredittilsynet.no